

**ОРШУУЛГЫН ЗАН ҮЙЛИЙН МОНГОЛ УЛСЫН ӨНӨӨГИЙН НӨХЦӨЛ
БАЙДАЛ БОЛОН ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙН
ЗОХИЦУУЛАЛТ**

(Харьцуулсан судалгаа)

*Ц.Норовдондог (Ph.D), О.Нарантуяа,
Б.Батцэцэг, С.Золжаргал, Б.Мөнгөнсүвд*

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ХЭСЭГ

I.МОНГОЛ УЛСЫН ОРШУУЛГЫН ЗАН ҮЙЛИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН,
ӨНӨӨГИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

II.ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ОРШУУЛГЫН ЗАН ҮЙЛИЙН ТАЛААРХ
ХУУЛЬ, ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

2.1.Оршуулгын үйл ажиллагааны олон улсын чиг хандлага,
туршлага

2.2.Гадаадын зарим орны туршлага

- Америкийн Нэгдсэн Улс
- Бүгд Найрамдах Солонгос Улс
- Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс
- Япон Улс

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

Улсын Их Хурлын гишүүний захиалгын дагуу “Оршуулгын зан үйлийн Монгол Улсын өнөөгийн нөхцөл байдал, гадаадын зарим орны хууль эрх зүйн зохицуулалт” сэдэвт харьцуулсан судалгааны ажлыг Парламентын судалгаа, сургалтын хүрээлэнд гүйцэтгэв.

Судалгааны зорилго

Оршуулгын зан үйлтэй холбоотой харилцааны эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх хүрээнд гадаадын зарим орны оршуулгын зан үйлийг журамласан байдал, уг харилцаанд гарч буй зөрчил шийдвэрлэлтийн талаарх туршлага болон Монгол Улсын өнөөгийн нөхцөл байдлыг харьцуулан судлах.

Судалгааны хамрах хүрээ

Судалгааны зорилгын хүрээнд мэдээллийн хайлт, мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийж, бусад орнуудын туршлагыг судлахдаа АНУ, Герман, БНСУ, Япон, Казакстан зэрэг орнуудыг сонгон авч оршуулгын зан үйлийн эрх зүйн орчин, уг харилцаанд гарч буй зөрчил шийдвэрлэлтийн хүрээнд мэдээллийг нарийвчлан судлав.

Түүнчлэн оршуулгын зан үйлийн талаарх Монгол Улсын эрх зүйн орчны өнөөгийн нөхцөл байдлын мэдээлэл болон холбогдох бусад судалгааны мэдээлэлд тулгуурлан бэлтгэлээ.

Судалгааны тайлангийн бүтэц

Судалгааны тайлан нь хоёр бүлэгтэй.

Нэгдүгээр бүлэг. Монгол Улсын оршуулгын зан үйлийн эрх зүйн орчин, өнөөгийн нөхцөл байдал

Хоёрдугаар бүлэг. Гадаадын зарим орны оршуулгын зан үйлийн талаарх эрх зүйн зохицуулалт

Судалгааны арга зүй

Холбогдох мэдээлэл, эрх зүйн зохицуулалтын актуудыг гадаад хэлнээс хөрвүүлэх, судалгааны захиалга болон удирдамжид заасан чиглэлийн дагуу мэдээлэл боловсруулах, мэдээллийг харьцуулах, нэгтгэн дүгнэх арга зүйг ашиглав.

Түлхүүр үг: оршуулга, чандарлах, далд оршуулах, булш, авс, талийгаач, оршуулгын тэтгэмж, оршуулах зан үйл, нас барсны гэрчилгээ

Keywords: funeral, cremation, burial, grave, coffin, deceased, funeral allowance, burial rites, certificate of death

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Монголчуудын оршуулгын зан үйл нь нүүдэлчдийн түүх соёлын онцлогийг илэрхийлэх өвөрмөц нэг хэлбэр бөгөөд эрт дээр үеэс үе улиран уламжилж ирсэн шороонд оршоох, усанд урсгах, галд өргөх, салхинд хатаах, төмөрт авслах зэргээр таван махбодын ялгалаар оршуулах зан үйлийг үйлддэг байжээ. Эдгээрээс булшлах, ил оршуулах хоёр нь нийтийн түгээмэл ёс байсан бөгөөд түүнээс ил гээгдүүлэн оршуулах зан үйлийг булшлан оршуулах ёсоор халж, тэрхүү булшлан оршуулах заншил нь орчин үеийн монгол нийтийн ёс болж байна. Нас барагсдыг оршуулах ёс нь газар авах, талийгаачийн шарилыг гэр орондоо байрлуулан уй хийх, талийгаачийг хөдөөлүүлэх, гашуу тайлах зэрэг үндсэн хэсгээс бүрддэг байна.

Нийгэм, шашин, зан заншил, ард түмний амьдралын хэв маяг, мэдлэг боловсрол, шинжлэх ухаан техникийн дэвшил зэргээс хамаарч оршуулгын зан үйл ч хувьсан өөрчлөгдөж байна. Мөн сүүлийн жилүүдэд нийслэлийн байгаль экологи, агаар, хөрсний бохирдол, хүн амын

эрүүл аж төрөх орчин нөхцөлийг бүрдүүлэхийн төлөө олон улсын чиг хандлага, шинэлэг хэлбэрийг нэвтрүүлэх зайлшгүй шаардлага үүсч байна. Манай улсад оршуулгын зан үйлийн талаар баримтлах нэгдсэн бодлого байхгүйн улмаас уламжлалт ёс заншил, түүх соёлд үл нийцэх сөрөг дагаврууд гарч, оршуулгын зан үйлийн харилцаанд тулгамдсан асуудлууд үүсч, төрөөс зохицуулалт хийх шаардлага үүссэнийг судалгаанаас харж болохоор байна.

Манай улс оршуулгын зан үйлтэй холбоотой харилцааг анх 1929 онд Улаанбаатар хотын захиргаанаас “*Аливаа наснаас нөгчсөнийг нутаглуулах тухай*” анхны дүрмийг боловсруулан гаргаж, нас барагсдыг зүүн, баруун Алтан-Өлгийд нутаглуулж байхаар шийдвэр гаргаснаар эрх зүйн зохицуулалт эхэлжээ. Үүнээс хойш төрийн холбогдох байгууллага болон нийслэл Улаанбаатар хотын захиргаанаас талийгаачийн оршуулгын үйл ажиллагааг эмх журамтай болгох чиглэлээр олон дүрэм журам, тогтоол шийдвэрийг гаргажээ.

Одоогийн байдлаар Монгол Улсад Оршуулгад хамаарах үйлчилгээ. Ерөнхий шаардлага MNS 6841:2020, Шарил чандарлах үйлчилгээний байгууллагад тавих ерөнхий шаардлага MNS 5605:2006, Байгаль орчны хамгаалал. Чандарлах зуух (крематор)-ны яндангаар агаар мандалд хаягдах утааны найрлага дахь агаар бохирдуулах зарим бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS5606-1:2016 гэсэн 3 стандартыг голлон баримталж байгаа бөгөөд бусад хуульд заасан холбогдох зохицуулалтаар эрх зүйн орчин хязгаарлагдаж байна.

Оршуулгын үйл ажиллагааны олон улсын чиг хандлага, туршлага:

Даяаршлын энэ цаг үед улс орнууд харилцан туршлага солилцож, оршуулгын үйл ажиллагаанд дэвшилтэт техник, технологийг нэвтрүүлэх чиглэлээр хамтын ажиллагааг улам бүр өргөжүүлж байна. Үүний илрэл нь дэлхийн өнцөг булан бүрд оршуулгын үйл ажиллагаа эрхэлж буй байгууллага, хувь хүмүүс зорилго, чиглэлээ нэгтгэсэн анхны холбоо 1887 онд байгуулагдаж байсан бол одоогоор 7500 гишүүн байгууллагатай олон улсын оршуулгын холбоо (*International Cemetery, Cremation and Funeral Association*), 1800 гишүүн байгууллагатай Ази-Австралийн оршуулгын холбоо (*Australian Cemeteries and Crematoria Association*), 19000 гишүүнтэй Үндэсний оршуулгын захирлуудын холбоо (*National Funeral Directors Association*) зэрэг болон өргөжиж байна. Олон улсын энэ холбоодын зорилго нь бурхан бологсдын дурсгалыг мөнхжүүлэхдээ байгаль, экологид ээлтэй, иргэдийн эрүүл мэнд, нийгэмд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулахыг зорьж байна.

Судалгаанд авагдсан орнуудын туршлагыг авч үзвэл: Судалгаанд авагдсан ХБНГУ, БНСУ, Япон улсад оршуулгын үйл ажиллагааг бие даасан хуулиар зохицуулж байна. Харин АНУ-д Эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын тухай хуульд “Оршуулгын үйл ажиллагаа” гэсэн бүлгээр, БНКазУ-ын хувьд Үндэсний эдийн засгийн сайдын тушаалаар “Булш оршуулах, арчлах ажлыг зохион байгуулах үлгэрчилсэн дүрэм”-ээр оршуулгын зан үйлийг зохицуулж байна.

АНУ-ын Калифорни мужийн хувьд: 1939 оны Эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын тухай хуульд “Оршуулгын үйл ажиллагаа” гэсэн бүлгээр оршуулгын зан үйлтэй холбоотой харилцааг зохицуулжээ. Талийгаачийг оршуулахдаа далд булшлан оршуулах, эсхүл чандарлах үйл ажиллагааг ар гэрийнхний нь хүсэлтийн дагуу шийдвэрлэдэг. Шарилыг чандарлахад талийгаачийн ар гэрээс зөвшөөрөл авах, амьд ахуйдаа гэрээслэсэн гэрээсийн дагуу чандарладаг байна. Мөн нас барснаас хойш хамгийн багадаа 24 цаг, эсхүл 48 цагийн дотор чандарладаг. АНУ-д чандарлах зан үйл нь 2021 оны байдлаар нийт оршуулгын 51 хувийг эзэлж байгаа бөгөөд 2025 онд 60 хувьд хүргэхийг зорьж байна. Америкчуудын чандарлах зан үйлийг сонгож байгаа нөхцөл шалтгаан нь оршуулгын

уламжлалт далд булшлан оршуулахтай харьцуулахад байгаль экологид ээлтэй, олон улсаас нэвтрүүлж байгаа “ногоон оршуулга”-д нийцсэн, мөн үнэ хөлсний хувьд хямд гэж үзэж байна. Оршуулгын зан үйлийн харилцаанд зөрчил үүссэн тохиолдолд Эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын тухай хуулийн 8113.6 дугаар зүйлд заасны дагуу “Оршуулгын газар нь энэ бүлгийн шаардлагыг зөрчсөн тохиолдолд хуулийн бусад зүйл, заалтаас үл хамааран сахилгын шийтгэл онооно” гэж заажээ.

БНСУ-ын хувьд: Оршуулах зан үйлийн уламжлалыг нарийн баримталдаг бөгөөд талийгаачийн шашин шүтлэг, ар гэрийнхний хүсэлтээс хамаарч өөр өөр байдаг боловч ихэвчлэн Күнзийн уламжлалт зан үйлийн дагуу явагддаг. Тус улсад оршуулах зан үйлтэй холбоотой харилцааг Оршуулгын тухай хууль, Гэр бүлийн эрүүл зан үйлийн журам, Оршуулгын тухай хуулийн хэрэгжилтийн тухай заавар болон холбогдох бусад хуулиар зохицуулдаг байна. 2015 онд шинэчлэн найруулсан Оршуулгын тухай хуулиар оршуулах арга, оршуулгын байгууламжийг суурилуулах, байгуулах, зохион байгуулах, төрийн байгууллага болон оршуулгын үйл ажиллагаа эрхлэгчтэй холбогдох харилцаа, оршуулгын үйл ажиллагаанд тавих хяналт шалгалт, хууль зөрчсөн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагыг нарийвчлан зохицуулсан. Нийтийн болон хувийн оршуулгын газарт булш суурилуулах хугацааг 30 жил болгож, зөвхөн нэг удаа 5-30 жил хүртэл хугацаагаар сунгаж болохоор өөрчилсөн нь байгальд ээлтэй оршуулгыг нэвтрүүлэхэд чиглэж байна. Мөн дурсгалын модны цэцэрлэгт хүрээлэнд чандарласан булшийг 15 жилийн хугацаатай ашиглалтын төлбөр төлж байршуулах зэрэг нэмэлт, өөрчлөлтийг оруулж өгчээ. Байгалийн аргаар оршуулж байгаа тохиолдолд чандарласан үнсийг хийж байгаа сав нь байгальд шингэх боломжтой байхыг шаарддаг байна.

БНСУ-д оршуулгын газар нь нийтийн болон хувийн оршуулгын газраас бүрдэх бөгөөд хотын дарга, эсвэл захирагч, Си/Гүн/Гү хотын дарга нь нийтийн оршуулга, олон нийтийн чандарлах байгууламж, нийтийн бунхны газар, нийтийн оршуулгын газрын өргөтгөлийн байгууламжийг барих, байгуулах, удирдан зохион байгуулах ажлыг хариуцан ажилладаг. Улсын бүртгэлийн байгууллага нь нас барсан тухай мэдүүлгийг нас барснаас хойш нэг сарын дотор эмнэлгийн магадлагаа болон задлан шинжилгээний баримт, нас барсан газар, оршуулсан газар эсвэл чандарласан газрын талаарх мэдээлэлд үндэслэн бүртгэдэг. Оршуулгын үйл ажиллагаатай холбоотой хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хотын дарга, эсвэл захирагч, Си/Гүн/Гү хотын дарга хяналт тавих бөгөөд Оршуулгын тухай хуульд заасан хариуцлагын арга хэмжээг ногдуулах эрхтэй.

БНКазУ-ын хувьд: Тус улсад манай улстай адил тусгайлсан оршуулгын тухай хууль байхгүй бөгөөд БНКазУ-ын Үндэсний эдийн засгийн сайдын 2019 оны 48 дугаар тушаалаар Булш оршуулах, арчлах ажлыг зохион байгуулах үлгэрчилсэн дүрмийг баталсан байна. Орон нутгийн засаг захиргаа нь уг үлгэрчилсэн дүрмийн дагуу орон нутгийн булш оршуулах, арчлах ажлыг зохион байгуулах дүрмийг боловсруулна. Уг дүрмийг боловсруулахдаа суурин газрын нутаг дэвсгэрийн онцлог, хөгжил, түүх соёлын өвийн хадгалалт, шашны зан үйл, байгалийн тогтоц зэргийг харгалзан үздэг байна. Тус дүрмийн хэрэгжилтэд хот, нийслэлийн засаг захиргаа нь дүрэм, журмын хэрэгжилтэд хяналт тавин ажиллах, оршуулгын газрын нөөц болох ашиглагдсан талбай болон ашиглагдаагүй талбайн талаарх мэдээллийг олон нийтэд цахимаар ил тод байршуулах ажлыг зохион байгуулна.

ХБНГУ-ын хувьд: Оршуулгын зан үйлийг муж улс бүр өөрсдийн тогтоосон хууль журмаар зохицуулдаг хэдий ч муж улсуудын эрх зүйн зохицуулалтын зарим утга агуулга нь нийтлэг төстэй байна. Үүнээс Бавари мужийн 1970 онд баталсан Оршуулгын тухай хуулийг авч үзвэл, нас барагсдыг оршуулах, оршуулгын үйл ажиллагааг хариуцах газар, зохион байгуулах хүнийг тусгайлан зааж өгсөн. Мөн оршуулгын зардалтай холбоотой харилцааг

иргэний болон холбогдох хуулиар зохицуулж байна. Оршуулгын тухай хуулиар нас барагсдыг далд булшлан оршуулах, чандарлах, чандарласан үнсийг усанд уусах зориулалтын савтай далайд тавихыг зөвшөөрсөн байдаг. Мужийн засаг захиргаа тус хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавин ажиллаж, Хотын захиргаа оршуулгын газар, чандарлах газар, шарил хадгалах газар болон түүнтэй адилтгах байгууламжид олон нийтийн аюулгүй байдал, хэв журмыг сахиулах, ялангуяа хууль тогтоомжид өөрөөр заагаагүй бол дэг журам, нэр төрд халдах зэрэг үйлдлийг хориглох шаардлагатай захирамж гаргаж болно.

Япон Улсын хувьд: Оршуулгын ёслолын 90 орчим хувь нь буддын шашны зан заншлаар явагддаг. Буддын шашны урсгал тус бүр өөр өөрийн онцлог шинж чанартай бөгөөд оршуулгын нарийн дэг жаяг, аргатай боловч "сэрэх - оршуулах ёслол - чандарлах" гэсэн цуврал нэрээр нэрийдсэн ёслолыг түгээмэл хэрэглэдэг байна. Японд нас барагсдын 99.9 хувийг чандарладаг. Оршуулга нь нас барагсдын гэр бүл, төрөл төрөгсөд, эргэн тойрных нь хүмүүсийн хувьд чухал хүндэтгэлтэй үйл ажиллагаа учраас талийгаачийн араас үйлдэх зан үйл болгон өөрийн утга учиртай байдаг.

Япон Улс нь оршуулгын зан үйлтэй холбоотой харилцааг 1948 онд батлагдсан Оршуулгын газар, оршуулгын тухай хууль болон Үндсэн хууль, Байгаль орчны тухай хууль, Гэр бүлийн бүртгэлийн тухай хууль, Иргэний хууль зэрэг холбогдох хууль, дүрэм журмаар зохицуулж иржээ. Тус улс газар нутгийн хэмжээ багатай учир орон нутгийн засаг захиргаа нь нас барагсдыг чандарласны дараа чандарыг хөрсөнд булах газрыг тухайн хот тосгон, муж тойргийн газар зүйн байршил, хүн амын нягтаршлаас хамаарч 2-4 метр квадрат талбай олгодог байна.

Оршуулгын үйл ажиллагаа явуулдаг бүх байгууллагыг нэгтгэсэн “Японы оршуулгын холбоо” нь оршуулгын зан үйл, оршуулгын газрын менежментийг боловсронгуй болгон хөгжүүлэх, улмаар иргэдийн эрүүл мэнд, нийгмийн сайн сайхан байдлыг хангах зорилгоор оршуулгын газруудыг судалгаа, мэдээллээр хангах зэрэг үйл ажиллагаа явуулдаг. Мөн сүүлийн үеийн оршуулгын зан үйлийн төрөл, оршуулгын байгууламжийн нөөц бололцоо, олон улсын оршуулгын зан үйлийн чиг хандлагыг олон нийтэд таниулах зорилготойгоор 2005 онд “Оршуулгын сурталчилгааны сан”-г байгуулсан бөгөөд нийгмийн эрүүл мэндийн мэргэжилтэн, оршуулгын зан үйлийн талаарх судлаачид хамтран ажилладаг байна.

UIN.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Хүснэгт 1. Судалгаанд авагдсан орнуудын харьцуулалт

Улсын нэр	Эрх зүйн зохицуулалт	Оршуулгын зан үйлийн хэлбэр	Чандарлах оршуулгын хувь хэмжээ (нийт оршуулга)	Булш байршуулах талбайн хэмжээ	Төрийн байгууллагын оролцоо	Хариуцлага	Онцлог зүйлс
Монгол	<ul style="list-style-type: none"> - Оршуулгад хамаарах үйлчилгээ, Ерөнхий шаардлага MNS 684.1:2020 - Шарил чандарлах үйлчилгээний байгууллагад тавих ерөнхий шаардлага MNS 5605:2006 - Байгаль орчны хамгаалал. Чандарлах зуух (крематор)-ны яндангаар агаар мандалд хаягдах утааны найрлага дахь агаар бохирдуулах зарим бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS5606-1:2016 болон холбогдох хуулийн зүйл заалтаар зохицуулж байна. 	<ul style="list-style-type: none"> - газарт булшлан оршуулах - чандарлах - ил оршуулах 	29.3%	12м2	<ul style="list-style-type: none"> - Нийслэлийн засаг захиргаа - Орон нутгийн засаг захиргаа - Оршуулгын үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагууд 	Нийслэлийн нутаг дэвсгэрт оршуулга түүнтэй холбогдох үйл ажиллагаа зохион байгуулах журамд хариуцлагын асуудлыг журамласан боловч хэрэгжиж эхлээгүй байна.	Буддын шашны зан үйлээр талийгаачийн амьсаг хураасан өдөр, цаг, минутыг нарийвчлан тогтоож шинжээ хийх буюу "алтан сав"-тай холбоотойгоор оршуулах зан үйлийг тодорхойлж хэрэгжүүлж байна.
АНУ	<ul style="list-style-type: none"> - Эрүүл мэндийн аюулгүй байдлын хуульд "Оршуулгын үйл ажиллагаа" гэсэн тусдаа бүлэг байна. 	<ul style="list-style-type: none"> - газарт булшлан оршуулах - чандарлах 	51%	2.4м2	<ul style="list-style-type: none"> - Муж орон нутгийн засаг захиргаа 	Эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын тухай хуульд зааснаар хариуцлага ногдуулна.	Нас барагчийг чандарлах тохиолдолд ар гэрийнхнээс нь зөвшөөрөл /гарын үсэг/ авахыг хуульчилсан байна.
БНСУ	<ul style="list-style-type: none"> - Оршуулгын тухай хууль, Гэр бүлийн эрүүл зан үйлийн журам, - Оршуулгын тухай хуулийн хэрэгжилтийн тухай заавар - Бусад холбогдох хууль, дүрэм журам 	<ul style="list-style-type: none"> - газарт булшлан оршуулах - чандарлах - байгалийн жамаар оршуулах 	80%	2 м.кв-аас ихгүй	<ul style="list-style-type: none"> - Хотын дарга эсвэл захирагч, СиГ-үн/Гү хотын дарга - Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын яам 	Оршуулгын тухай хуульд заасан хариуцлагыг ногдуулна.	Дурсгалын мод буюу төрийн өмчийн модны цэцэрлэгт хүрээлэн байгуулсан. Оршуулгын газарт булш суурилуулах хугацаа 30 жил болж багасгасан
БНКаау	БНКаау-ын Үндэсний эдийн засгийн сайдын 2019 оны 48 дугаар тушаалаар Булш оршуулах, арчлах ажлыг зохион байгуулах үлгэрчилсэн дүрмийг баталсан байна. Орон нутгийн засаг захиргаа нь уг	<ul style="list-style-type: none"> - газарт булшлан оршуулах 	чандарладаггүй	6м2	<ul style="list-style-type: none"> - Хот нийслэлийн засаг захиргаа - Орон нутгийн засаг захиргаа 	Оршуулгын зан үйл нь уламжлалт буюу газарт оршуулах хэлбэрээр гүйцэтгэдэг бөгөөд хуулиар чандарлах үйл ажиллагааг	

	үлгэрчилсэн дүрмийн дагуу орон нутгийн дүрмийг боловсруулна.							хориглоогүй ч Шариатын үзлээс шалтгаалан шарил чандарлах үйл ажиллагаа явуулдаггүй байна.
ХБНГУ	- Оршуулгын тухай хууль	- газарт булшлан оршуулах - чандарлах			- чандарыг оршуулгын газарт оршуулахдаа 80 см - шарилыг булшлан оршуулахдаа 1.8- 2 м2	Хот, дүүргийн засаг захиргаа	Оршуулгын тухай хуульд заасан хариуцлагыг ногдуулна.	
Япон	Оршуулгын газар, оршуулгын тухай хууль, Үндсэн хууль, Байгаль орчны тухай хууль, Гэр бүлийн бүртгэлийн тухай хууль, Иргэний хууль зэрэг холбогдох хууль, дүрэм журмаар зохицуулж ирсэн байна.	- чандарлах	99.9%	2-4м2	- Хотын захирагч - Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын яам	Оршуулгын газар, оршуулгын тухай хууль болон Эрүүгийн хуулийн "Булшны газар, бунхантай холбоотой гэмт хэрэг" зүйл заалт	Бүх оршуулгын үйл ажиллагаа явуулдаг газрыг нэгтгэсэн Оршуулгын холбоотой мөн оршуулгын сурталчилгааны сантай байна.	

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ХЭСЭГ

I.МОНГОЛ УЛСЫН ОРШУУЛГЫН ЗАН ҮЙЛИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН, ӨНӨӨГИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Монгол Улсын хувьд оршуулах зан үйлтэй холбоотой харилцааг анх 1929 онд Улаанбаатар хотын захиргаанаас “*Аливаа наснаас нөгчсөнийг нутаглуулах тухай*” анхны дүрмийг боловсруулан гаргаж, нас барагсдыг зүүн, баруун Алтан-Өлгийд нутаглуулж байхаар шийдвэр гаргаснаар эрх зүйн зохицуулалт бий болжээ. Үүнээс хойш төрийн холбогдох байгууллага болон нийслэл Улаанбаатар хотын захиргаанаас талийгаачийн оршуулгыг эмх журамтай болгох чиглэлээр олон дүрэм журам, тогтоол шийдвэрийг гаргажээ.

БНМАУ-ын Сайд нарын зөвлөл, МАХН-ын төв хорооны Тэргүүлэгчдийн 1955 оны 07 дугаар сарын 28-ны өдрийн “*Нас барагчдын хүүрийг журамтай болгох тухай*” хамтарсан тогтоолоор Улаанбаатар хотод “*Хүүр оршуулах товчоо*” байгуулах тухай асуудлыг тусгасан нь оршуулгын асуудлыг эрхлэн хариуцах тусгай байгууллагыг байгуулах эрх зүйн үндэс бий болжээ. 1956 оны 01 дүгээр сарын 20-ны өдрийн “*Нас барагчдын хүүрийг оршуулах тухай*” тогтоолд Улаанбаатар хотын нутаг дэвсгэрт 1956 оны 03 дугаар сарын 01-нээс эхлэн “*Хүүр оршуулах товчоо*”-г байгуулан ажиллуулсугай гэж заасан байдаг. Улаанбаатар хотын захиргааны 1956 оны 02 дугаар сарын 18-ны өдрийн шийдвэрээр Монгол Улсын нийслэл Улаанбаатар хотын Хот тохижуулах хэлтсийн дэргэд орон тооны ажилчид, тээвэр, үйлдвэрийн газартай “*Хүүр оршуулах товчоог*” байгуулж байжээ. Энэ нь хүн ам төвлөрсөн суурин газар дахь оршуулгын асуудлыг хариуцсан төрийн захиргааны харьяа анхны байгууллага юм.¹

Манай улсын хувьд 2022 оны байдлаар оршуулгын зан үйлтэй холбоотой харилцааг дараах дүрэм, журмаар зохицуулж байна.

1.Монгол Улсын стандартууд:

Оршуулгад хамаарах үйлчилгээ. Ерөнхий шаардлага (MNS 6841:2020) Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2020 оны 06 дугаар сарын 23-ны өдрийн С/21 тушаалаар батлагдсан тус стандарт Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт оршуулгын үйл ажиллагаанд хамаарах үйлчилгээ эрхлэн явуулж буй байгууллага, аж ахуйн нэгж болон хувь хүн, гадаад улсын иргэн, харьяалалгүй этгээд, хэн бүхэнд хамаарна. Түүх, археологийн малтлага, палентлоги, түүхэн дурсгалт газрын судалгаа нь энэхүү стандартад хамаарахгүй.

Шарил чандарлах үйлчилгээний байгууллагад тавих ерөнхий шаардлага (MNS 5605:2006) Стандартчилал, хэмжилзүйн үндэсний Зөвлөлийн 2006 оны 05 дугаар сарын 25-ны өдрийн 16 дугаар тогтоолоор баталсан тус стандартад шарил чандарлах, оршуулах үйлчилгээг төрийн ёслол, шашны зан үйлийн хүрээнд эрхлэх, уг үйлчилгээтэй холбогдуулан агаар, ус, хөрсийг цэвэр ариун байлгах, үйлчлүүлэгчийн хүсэл шаардлагад нийцсэн үйлчилгээ үзүүлэхэд тавих шаардлагыг тодорхойлсон.

Байгаль орчны хамгаалал. Чандарлах зуух (крематор)-ны яндангаар агаар мандалд хаягдах утааны найрлага дахь агаар бохирдуулах зарим бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ (MNS5606-1:2016)

Бүх төрлийн чандарлах зуух (крематор)-ны яндангаар агаар мандалд хаягдах утааны найрлага дахь агаар бохирдуулах зарим бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээг тогтоох, тэдгээрийн ялгаралд хяналт тавих, үнэлэхэд оршино.

¹ Монголчуудын хойлгын зан үйл III боть

2.Хууль тогтоомж

Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуулийн 20 дугаар зүйлд:

- Тэтгэмжийн даатгалын шимтгэлийг нийтдээ 36 сараас доошгүй хугацаагаар төлсөн даатгуулагч ердийн өвчин, ахуйн ослын улмаас нас барвал түүний оршуулгад зориулан оршуулгын тэтгэмж олгоно;
- Даатгуулагч үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний улмаас нас барсан бол оршуулгын тэтгэмжийг шимтгэл төлсөн хугацааг харгалзахгүйгээр олгоно;
- Нийгмийн даатгалын тухай хуульд заасан тэтгэвэр, тэтгэмж авч байсан иргэн нас барвал түүний оршуулгад зориулан оршуулгын тэтгэмж олгоно.

21 дүгээр зүйлд: Оршуулгын тэтгэмжийн хэмжээг нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл батална.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 22.1-т Мөрдөгч...хүний биеэс шинжилгээнд зориулж биологийн дээж авах, оршуулсан цогцсыг гарган шинжлэх, мэдээлэл, баримт бичиг гаргуулан авах, хяналттай хүргэлт, хяналтын худалдан авалт, мөрдөн шалгах нууц туршилт, нууц ажиглалт, таньж олуулах ажиллагааг нууцаар хийхийг прокурорын зөвшөөрлөөр явуулна.

23.4.5. “Мөрдөгч цогцсыг оршуулсан газраас нь гаргаж шинжилгээ хийх тохиолдолд прокурорын зөвшөөрөл авах ба уг ажиллагааг гүйцэтгэхэд шүүх эмнэлгийн шинжээчийг байлцуулна” гэж заасны дагуу хуулийн байгууллага цогцсыг гаргах, шинжилгээ хийх, газарт далд булшлан оршуулах бүх үйл ажиллагаа болон зардлыг хариуцах бөгөөд цогцост шинжилгээ хийхээс өмнө ар гэрийнхэнд нь мэдэгдэх боловч ар гэрийнхний зөвшөөрөлгүй гагцхүү прокурорын зөвшөөрлөөр уг ажлыг гүйцэтгэнэ.

23.4.5. Мөрдөгч цогцсыг оршуулсан газраас нь гаргаж шинжилгээ хийх тохиолдолд прокурорын зөвшөөрөл авах ба уг ажиллагааг гүйцэтгэхэд шүүх эмнэлгийн шинжээчийг байлцуулна.

23.4.8. Цогцсыг оршуулсан газраас нь гаргаж шинжлэх бол энэ зүйлд заасан үзлэгийг урьдчилан хийж, энэ тухай тэмдэглэлд тусгана.

Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуулийн 10.3 дахь хэсэгт Гэмт хэргийн хохирогчид нөхөн төлбөр олгох сангийн хөрөнгийг Эрүүгийн хуулийн зүйл ангиудад үндэслэн 10.3.2-т заасны дагуу оршуулгын зардал олгоно.

Цэргийн алба хаагчийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуулийн 20.1 дэх хэсэгт Цэргийн алба хаагч, түүнчлэн дайчилгаатай сургууль цугларалтад оролцож байгаа цэргийн үүрэгтэн нас барахад түүний оршуулгад зориулан нас барагчийн ар гэрт олгох тэтгэмж олгоно.

Иргэний хуулийн 508.1 дэх хэсэгт Хохирогч нас барсан бол түүнийг оршуулахтай холбогдсон зайлшгүй зардал болон гэм хор учруулсны төлбөрийг түүний өв залгамжлагч шаардах эрхтэй.

530.1.Эд хөрөнгө хүлээн авсан өвлөгч тухайн эд хөрөнгөөс 530.2.1-т заасан өвлүүлэгчийг өвчтэй байхад асрах болон түүнийг оршуулахад гарсан зардлыг гаргах эрхтэй.

Нийгмийн халамжийн тухай хуулийн 4 дүгээр бүлэг. Нас барсан иргэнийг оршуулах зардлын нормативыг стандартчилал, техникийн зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага батална.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 23.1.7. Хорих ял эдэлж байхдаа нас барсан хоригдлын тухай гэр бүлд нь мэдэгдсэнээс хойш 7 хоногийн дотор хариу ирээгүй бол хорих анги өөрийн зардлаар оршуулах бөгөөд нас барсан шалтгаан, нөхцөлийн талаарх материалыг хувийн хэрэгт хавсаргана.

Дайны талбарт байгаа зэвсэгт хүчний шархтан болон өвчтөний нөхцөл байдлыг сайжруулах тухай Женевийн (I) конвенцын 17 дугаар зүйл. Нас барагсдыг ёс төртэй, боломжтой бол шашны нь зан үйлийн дагуу оршуулах, булшийг хүндэтгэх, боломжтой бол нас барагсдын үндэс угсааг харгалзан бүлэглэн байрлуулах, зохих ёсоор хадгалах болон тэднийг хэзээд олж болохуйцаар тэмдэглэх явдлыг цаашид хангана.

МУ-ын дээд шүүхийн тогтоол. Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирлыг арилгах талаарх эрүүгийн байцаан шийтгэх болон иргэний хуулийн зарим зүйл, заалтыг эрүү, иргэний шүүн таслах ажиллагаанд хэрэглэх тухай 96.1.4. Гэмт хэргийн улмаас хохирогч нас барсан бол түүнийг оршуулахтай холбогдсон зардал болон гэм хор учруулсны төлбөрийн хэмжээг Иргэний хуулийн 508 дугаар зүйлийн 508.3-т зааснаар тогтооно.

Засгийн газрын тогтоол. Зарим цогцос оршуулах тухай.

Хэн болох нь тогтоогдоогүй, хариуцах эзэнгүй хүний цогцост (цаашид “зарим цогцос” гэх) шүүх эмнэлгийн магадлан шинжилгээ хийх, түүнийг хадгалах, оршуулахтай холбоотой харилцааг энэ журмаар зохицуулна.

Коронавируст халдвар (COVID19)-ын батлагдсан болон сэжигтэй цогцсыг оршуулахад баримтлах түр заавар 8.2. Цогцсыг зориулалтын газарт чандарлах болон булшлах аргаар оршуулах бөгөөд ил тавихыг хориглоно.

Төрийн албаны тухай хуулийн 60.2. Албан үүргээ гүйцэтгэх явцад төрийн албан хаагчийн амь нас хохирсон тохиолдолд 60 сарын албан тушаалын үндсэн цалинтай тэнцэх хэмжээний нэг удаагийн буцалтгүй тусламжийг түүний ар гэрт нь олгоно.

Газрын тухай хуулийн 12.2. Нийтийн эдэлбэрийн газарт хот, тосгон, бусад суурины гудамж, талбай, зам, нийтийн амралт, зугаалга, биеийн тамирын зориулалттай газар, цэцэрлэгт хүрээлэн, оршуулгын газар, хог хаягдлын цэг, цэвэршүүлэх талбай зэрэг газар хамаарна.

Иргэний бүртгэлийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлд заасны дагуу бүртгэлийн үйл ажиллагаа хариуцсан байгууллага бүртгэж, нас барсан гэрчилгээг олгоно.

Шарил нүүлгэн шилжүүлэхэд баримтлах түр журам- Монгол Улсын Их Хурлын 2013 оны “Улаанбаатар хотыг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх ерөнхий төлөвлөгөөний тодотгол, 2030 он хүртэлх хөгжлийн чиг хандлагын баримт бичгийг батлах тухай” 23 дугаар тогтоол. Нийслэлийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн (цаашид “НИТХ” гэх) 2021 оны 09 дүгээр сарын 06-ны өдрийн “Дурсгалын цэцэрлэгт хүрээлэн байгуулах тухай” 109 дүгээр тогтоол, Нийслэлийн Засаг даргын 2021 оны 09 дүгээр сарын 24-ний өдрийн А/733 дугаар захирамжаар Чингэлтэй дүүргийн 12 дугаар хороо, Самбалхүндэвийн оршуулгын газрын 10 га талбайд бурхан болоочдыг дурсан хүндэтгэх иж бүрэн тохижилт, барилга байгууламж бүхий “Дурсгалын цэцэрлэгт хүрээлэн” байгуулах төслийг хэрэгжүүлэхээр заасан.

Нийслэлийн нутаг дэвсгэрт оршуулга түүнтэй холбогдох үйл ажиллагааг зохион байгуулах журмын талаар: НИТХ-ын тэргүүлэгчдийн 2014 оны 06 дугаар сарын 09-ний

өдрийн 86 дугаар тогтоолоор “Нийслэлийн нутаг дэвсгэрт оршуулгын үйл ажиллагааг зохион байгуулах журам”-ыг баталсан боловч энэхүү журам нь эрх зүйн чадамжгүй гэж үзэн одоогоор хэрэгжиж эхлээгүй байна.

Энэхүү журмаар оршуулгын газрыг байгуулах, хамгаалах, тохижуулах, хаах болон шарилыг оршуулах, чандарлах, нүүлгэн шилжүүлэх ажиллагаатай холбогдсон харилцааг зохицуулна. Энэхүү журам нь хэн болох нь тогтоогдоогүй, гэмт хэргийн холбогдолтой шарилыг оршуулах үйл ажиллагаанд хамаарахгүй.

Хариуцлага: Журмыг зөрчсөн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад мөнгөн торгууль ногдуулж хариуцлага хүлээлгэнэ.

- *Иргэнд* хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 3-5 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний мөнгөн торгууль ногдуулж, зөрчлийг арилгахад гарсан зардлыг нөхөн төлүүлнэ;
- *Зөвшөөрөл бүхий мэргэжлийн байгууллага* болон шарилын хайрцаг, чулуу хийдэг байгууллагад хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 10-30 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний мөнгөн торгууль ногдуулахаас гадна үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг цуцлах хүртэл арга хэмжээ авна;
- *Албан тушаалтныг* хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 3-5 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний мөнгөн торгууль ногдуулах болон тухайн албан тушаалаас чөлөөлөх арга хэмжээ авна;
- *Лам хувраг, бөө удган, зурхайч*, бусад шашны номлогч нарт хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 3-5 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний мөнгөн торгууль ногдуулна.

Монгол Улсын оршуулгын зан үйлтэй холбоотой зарим статистик мэдээллээс үзэхэд, нийслэлийн нутаг дэвсгэрт нийт 758.5 га талбайд оршуулгын газар эзэлж байгаагаас 524.5 га талбай нь зөвшөөрөгдсөн, 176.5 га талбай нь албан ёсоор хаагдсан, 57.5 га талбайд зөвшөөрөлгүй оршуулга хийгдэж байна. Үүнээс гадна Төв аймгийн нутаг дэвсгэрт хотын баруун, зүүн талын 2 байршилд нийт 140 га талбайд оршуулгын газар ажиллаж байна.²

Улаанбаатар хотод буяны үйл ажиллагаа явуулах зөвшөөрөлтэй 40 орчим аж ахуйн нэгж бүртгэлтэй байгаагаас идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулдаг 20 орчим байгууллага байна.

Монгол Улсын хэмжээнд жилд дунджаар 17000 орчим хүн нас барж байгаагаас 8000 орчим нас баралт нийслэлд бүртгэгдэж түүнээс 7.6%-ийг чандарлаж, нийслэл хотод оршуулгын газрын хамрах талбай жилд 10 га талбайгаар нэмэгдэж байна гэсэн тоо мэдээ байна. Далд оршуулгыг 15-20 м.кв газарт булах, чандарлаж байгаа тохиолдолд талбайн хэмжээ нь 1 м.кв гэж заасан байдаг.

Хүснэгт 2. Нас баралтын тоо

Он	2016	2017	2018	2019	2020	2021
МУ-ын хэмжээнд нас баралтын тоо						
Нийт нас баралт	17763	17357	17864	18403	15924	19929
Чандарласан тоо	1554	1414	1317	1450	1208	
Улаанбаатар хотын хэмжээнд нас баралтын тоо						
Нийт нас баралт	7275	7605	7561	7801	7795	10333
Чандарласан тоо	1554	1414	1317	1450	1208	3032

Эх сурвалж: Буяны зан үйлийн холбоо <http://mfa.mn/>

² Улаанбаатар хотын Захирагчийн Ажлын албаны мэдээлэл 2022 он (Монголчуудын оршуулгын зан үйл:уламжлал, орчин үе, чиг хандлага ЭШХ III)

Хүснэгт 3. Оршуулга эзлэх газрын тооцоолол

Он	Нийт нас баралтын тоо	Чандарласан тоо	Далд булшлан оршуулсан тоо	1 шарилд оногдох газрын хэмжээ м2	Тухайн жилд оршуулганд зориулах газрын нийт хэмжээ м2	Га-д шилжүүлбэл
2016	17763	1554	16209	12	194,508	19.5
2017	17357	1414	15943	12	191,316	19.1
2018	17864	1317	16547	12	198,564	19.9
2019	18403	1450	16953	12	203,436	20.3
2020	15924	1208	14716	12	176,592	17.7
					5жилд	96.4

Жич: Улаанбаатар хотын нутаг дэвсгэрийн хэмжээ $4700000\text{м}^2/10000=470$ га газар

II. ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ОРШУУЛГЫН ЗАН ҮЙЛИЙН ТАЛААРХ ХУУЛЬ, ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

2.1. ОРШУУЛГЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ОЛОН УЛСЫН ЧИГ ХАНДЛАГА, ТУРШЛАГА

Даяаршлын энэ цаг үед улс орнууд харилцан туршлага солилцож оршуулгын үйл ажиллагаанд дэвшилтэт техник, технологийг нэвтрүүлэх чиглэлээр хамтын ажиллагааг улам бүр өргөжүүлж байна. Үүний илрэл нь дэлхийн өнцөг булан бүрд оршуулгын үйл ажиллагаа эрхэлж буй байгууллага, хувь хүмүүс зорилго, чиглэлээ нэгтгэсэн анхны холбоо 1887 онд байгуулагдаж байсан бол 7500 гишүүн байгууллагатай олон улсын оршуулгын холбоо (International Cemetery, Cremation and Funeral Association)³, 1800 гишүүн байгууллагатай Австралийн оршуулгын холбоо (Australian Cemeteries and Crematoria Association)⁴, 19000 гишүүнтэй Үндэсний оршуулгын захирлуудын холбоо (National Funeral Directors Association)⁵ зэргээр олон улсын хамтын ажиллагаа улам бүр өргөжиж байна. Олон улсын эдгээр холбоодын зорилго нь бурхан бологсдын дурсгалыг мөнхжүүлэхдээ байгаль, экологид ээлтэй, иргэдийн эрүүл мэнд, нийгэмд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулахыг зорьж байна.

Дэлхий нийтийн даяарчлал, нийгэм, эдийн засгийн хөгжил, амьдралын хэв маягтай холбоотойгоор оршуулах зан үйл, ёслолд ч өөрчлөлт шинэчлэлтүүд гарч байна. Энэ нь хүн төрөлхтний хувьсан өөрчлөгдөж буй сэтгэлгээний өөрчлөлт, зан заншил, цаашлаад техник технологийн дэвшлээс харвал ирээдүйд оршуулах ёслол бидний зуршил болсон зан үйлийн хэлбэрүүдээс нэлээд өөрчлөгдөх төлөвтэй байна. Сүүлийн үед дэлхийн олон оронд уран сэтгэлгээний олон санаачлага, өөрчлөлтүүд нэвтэрч эхэлжээ. Мөн дэлхий нийтээр оршуулгын урьдчилсан үйлчилгээ ихээхэн эрэлт хэрэгцээтэй байна. Энэхүү үйлчилгээ нь хүмүүст маргаашийн үйлчилгээнд өнөөдрийн үнээр тооцоог хийх боломж санал болгож ихээхэн хэмжээний зардал хэмнэх боломжийг олгодог байна. Үүнд дараах төрлийн үйлчилгээнүүдийг санал болгож байна.

- **Технологид суурилсан оршуулгын хэлбэрүүд**

Талийгаачийн гурван хэмжээст голограмм, жишээлбэл, талийгаачийн дуртай, сонирхолтой зүйлсийг баримтжуулах, аялал, мөрөөдлийн талаар, мөн гэрээслэлийн урьдчилж бэлтгэсэн бичлэгүүдийг ёслолын ажиллагаанд ашиглах. Талийгаачийн эдгээр мэдээ, мэдээллийг булшны чулуунд шинэ технологиор суурилуулах болсноор шарилыг эргэх зочдод ухаалаг гар утсаа ашиглан нэвтрэн орж, талийгаачийн дамжуулан авах боломжтой.

³ International Cemetery, Cremation and Funeral Association <https://iccfa.com/>

⁴ Australian Cemeteries and Crematoria Association <https://accawe.com.au/>

⁵ National Funeral Directors Association <https://nfda.org/>

• **Удирдлагатай хөргүүр хайрцаганд оршуулах**

Мумбайд төвтэй Lunatic Concepts агентлагийн зохион бүтээсэн Aeternal бол жолоочгүй технологид тулгуурладаг орчин үеийн хайрцаг. Aeternal хайрцаг нь орчин үеийн оршуулгын сонголтуудын талаарх цөөхөн ойлголтуудын нэг бөгөөд орчин үеийн технологи дээр суурилсан, оршуулах үйл ажиллагаа болон чандарлах үйл ажиллагаанд хүн оролцохгүйгээр бүхий л үйл ажиллагаа нь автоматаар хийгдэж, оролцогчид цахимаар оролцох юм.

• **Байгальд ээлтэй оршуулга**

Хүн төрөлхтөн ирээдүйдээ нүүрстөрөгчийн ул мөр бага үлдээхийг хичээж, энэ чиглэлээрээ ч эхлүүлсэн ажлын нэг нь оршуулгын үйлчилгээнд чандарлах үйл явц илүү даяарчлагдаж, байгаль орчинд ээлтэй орчин үеийн хувилбарууд болох

- Био шатаах (оршуулсны дараа мод тарих)
- Мөнхийн хад (талийгаачийн үнсийг тогтоц сайтай цемент орлуулагчтай хольж, хиймэл шүрэн хөшөө бий болгох арга)
- Дахин хуваарилах (энерги зарцуулалт, эсхүл чандарлах бохирдлын тодорхой хэсгийг л нунтаг болгон хувиргах шүлтлэг гидролиз ашиглах)

• **Олон улсад нээлттэй оршуулгын ажиллагаа**

Дэлхийн өнцөг булан бүрд найз нөхөд, гэр бүлийнхэнтэйгээ цахим орчноор видео үйлчилгээг ашиглан оршуулгын шууд дамжуулалт хийх боломж нь бурхан болоочийн салах ёслолын арга хэмжээнд оролцох боломжтой гэсэн үг юм. Хэрэв оролцогчид өөр улс оронд амьдардаг бол эдгээр хэлбэрээр оршуулгын үйл явцыг бүрэн дамжуулан оролцоог хангах боломжтой.

• **Чандраас эрдэнийн чулуу бүтээх үйл ажиллагаа**

Нарийн мэргэжилтэн бутархай үнсийг цэвэрлэн өвөрмөц технологиор чандрыг 800*С хайлуулан үнэт чулуу болгодог. 2012 онд Дэлхийн Эрүүл Мэнд, Байгаль Орчны нийгэмлэгээс чандрын үнэт чулуун бүтээлийг сайшаан “Байгаль дэлхийд ээлтэй ногоон оршуулга” хэмээн зарласан.

• **Чандраар бороо оруулах үйлчилгээ**

Талийгаачийн ар гэр болон талийгаачийн гэрээслэсний дагуу чандрыг тусгай зориулалтын өндөр хүчин чадалтай даралтат шүршүүрээр хүссэн газарт нь бороо хэлбэрээр цацах үйлчилгээ.

Олон улсад оршуулгын зан үйлийн чандарлах болон далд оршуулга гэсэн 2 төрөл давамгайлж байна.

Хүснэгт 3. Оршуулгын зан үйлийн статистик үзүүлэлт

Улсын нэр	Чандарлах	Далд оршуулга
Монгол	7.6%	78%
Франц	45%	55%
Хятад	46.6%	51.4%
АНУ	47%	53%
Унгар	60%	40%
Канад	65%	35%
Өмнөд Солонгос	81.6%	18.4%
Тайвань	92.47%	7.53%
Япон	99.97%	0.03%

Эх сурвалж: АНУ-д төвтэй Олон улсын оршуулгын холбооноос гаргасан статистик

2.2. ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА

АМЕРИКИЙН НЭГДСЭН УЛС (АНУ)

АНУ-ын насанд хүрсэн иргэдийн 42 хувь нь протестант, 21 хувь нь католик, 5 хувь нь шашингүй үзэлтэн бол үлдсэн хувь нь бусад шашинтай. Тус улсад 2020 оны статистик мэдээллээр 2,960 хүн нас барсан бөгөөд өмнөх онтой харьцуулахад нас баралтын хувь 1.79 хувиар өссөн бол 2010 оноос хойш нас баралтын тоо нийт 18.84 хувиар өссөн байна.⁶ Нас барагчийн шарилыг чандарлахад талийгаачийн ойрын хамаатан садны зөвшөөрлийг авсан байх шаардлагатай байдаг бол зарим муж улсуудад чандарлах зөвшөөрлийг агент (authorizing agent)-д шилжүүлдэг. Энэ нь шарилыг чандарлахаас өмнө тухайн талийгаачийн гэр бүлийхэн “чандарлахыг зөвшөөрсөн бичиг”-т гарын үсэг зурсан байх ёстой.

Хууль, эрх зүйн орчин

АНУ-ын муж улс бүр өөрийн гэсэн хууль дүрэмтэй байдаг бөгөөд судалгаанд Калифорни мужийн оршуулгын үйл ажиллагаатай холбоотой хууль тогтоомжийг сонгон авсан болно.

Оршуулгын тухай хуулиар шарилыг чандарлахад зөвшөөрөл авах, шарил чандарлах газарт зөвшөөрөл олгох, шарил чандарлах хугацаа зэрэг харилцааг зохицуулсан байна.

Мөн “Ойрын төрөл, хамаатан садан гэдэгт эцэг эх, насанд хүрсэн хүүхдүүд, эхнэр нөхөр, насанд хүрсэн ач, зээ нар, эхийн талын эцэг эх, эцгийн талын эцэг эх, насанд хүрсэн авга ах, нагац эгч, эсхүл цусан төрлийн насанд хүрсэн хүнийг хэлнэ” гэж тодорхойлсон. Хэрвээ эцэг, эх нь нас барсан тохиолдолд бүх хүүхдүүд чандарлахыг зөвшөөрөн гарын үсэг зурсан байх, мөн 2,4 м-ын хэмжээтэй газарт шарилыг оршуулах ерөнхий хэмжээг хуульчилсан байна.

АНУ-ын муж улс, орон нутгийн чандарлах хууль өөр хоорондоо ялгаатай байдгаас шалтгаалан АНУ-ын зарим мужид нас барснаас хойш хамгийн багадаа 24 цагийн дотор чандарладаг бол зарим муж улсад 48 цагийн дотор шарил чандарлахыг хуульчилсан байдаг байна. Хэрэв талийгаач эрүүл мэндийн ноцтой асуудалтай бол эрүүл мэндийн байгууллага болон шүүх эмнэлгийн зөвшөөрөлтэйгээр цогцсыг шууд буюу яаралтай журмаар чандарлана. Талийгаачийг газарт оршоох, эсхүл чандарлах нь өөрсдийн сонголтын асуудал байдаг. Сүүлийн жилүүдэд ихэнх хүмүүс байгаль орчинд ээлтэй байх үүднээс газарт оршоохоос илүүтэй чандарлахыг сонгодог болсон байна.

Чандарлах ёс нь олон зуун жилийн түүхтэй ба зарим шашинд дараа төрлөө олох хамгийн зөв зам гэж үздэг байхад зарим шашинд итгэгчид ДНХ-ээ үлдээхгүй байхад нөлөөлдөг гэдэгт итгэдэг байна. Америкчуудын чандарлах зан үйлийг сонгож байгаа гол шалтгаан нь санхүүгийн хувьд оршуулгын уламжлалт зан үйлээс илүү хямд байдагтай холбоотой гэжээ. Тус улсад чандарлах зан үйл нь одоогийн байдлаар 51%-тай байгаа бол 2025 онд 60%-д хүрэх магадлалтай байна.

Эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын тухай хууль (California Health and Safety Code)⁷- нь 1939 онд хүчин төгөлдөр болсон бөгөөд 50 бүлэгтэй. Тус хуульд оршуулгатай холбоотой дараах зохицуулалтыг тусгасан байна.

⁶ United States of America - Number of deaths

<https://knoema.com/atlas/United-States-of-America/topics/Demographics/Mortality/Number-of-deaths>

⁷ Health and Safety Code

<https://leginfo.ca.gov/faces/codesTOCSelected.xhtml?tocCode=HSC&tocTitle=+Health+and+Safety+Code+-+HS>

*Нас барсны гэрчилгээ авах (Duty of Registering Death)*⁸- Нас барсан цаг, нас барахаас өмнөх буюу хамгийн сүүлд эрүүл мэндийн нөхцөл ямар байсныг эмч, мэс заслын эмч тэмдэглэнэ. Нас барсны гэрчилгээг эрх бүхий эмч, мэс заслын эмч бөглөж, баталгаажуулах бөгөөд 72 цагийн дотор холбогдох газарт хүлээлгэн өгнө. Эрх бүхий эмч, эмнэлгийн ажилтан нь нас барсан цагийг баталгаажуулсан тохиолдолд хамгийн сүүлд үзлэг хийсэн эмч, мэс засалчийн нэрийг бичиж нас барсан гэрчилгээний хуулбарыг өгөх ёстой. Эмч, мөрдөн байцаагч тухайн хүнийг нас барснаас хойш 15 цагийн дотор нас барсны гэрчилгээг бүрэн бөглөх, эсхүл мөрдөн байцаагч цогцост шалгалт хийснээс 3 хоногийн дараа нас барсны гэрчилгээг бөглөж, бүрдүүлнэ. Тухайн хүн нас барснаас 15 цагийн дотор нас барсны гэрчилгээг оршуулгын газарт хүргүүлнэ.

*Оршуулгын газрын зохицуулалт (Local Regulation of Cemeteries)*⁹- Тухайн муж улсын удирдах байгууллага нь оршуулга, бунхан, оршуулгын газар, түүний бүтэц, оршуулгын газрын чанараас шалтгаалан үүсэх хор уршигаас урьдчилан сэргийлэх, иргэдийн эрүүл, аюулгүй байдлыг хамгаалах зорилгоор эрх зүйн зохицуулалтыг хийнэ.

Оршуулгын зан үйл үйлдэхэд тавигдах шаардлага (Requirements for Burials)- Энэ зүйлээр оршуулгын газрын үйл ажиллагаа явуулдаг бүх байгууллага, шашны байгууллага, нийгэмлэг, нийгэмлэгийн дэргэдэх оршуулгын газрын асуудлыг зохицуулна. Энэ бүлгийн 8113.4 дүгээр зүйлд “Оршуулгын газар нь шарилыг зүй бусаар оршуулах, шарилыг заасан хэмжээнээс бага шороогоор хучих, зүлэгжүүлсэн бол тухайн шарилыг дахин оршуулах зардлыг хариуцна” гэж заасан. Мөн уг бүлгийн 8113.5 дугаар зүйлд “шарилд хяналт тавих эрх бүхий хүний зөвшөөрөлгүй, эсхүл хоёр талын зөвшөөрөлгүйгээр шарилыг давхарлаж оршуулсан мөн нэг хайрцагт оршуулахыг хориглоно.”

Үүрэг хариуцлага: Дор дурдсан хуулийн заалтыг зөрчсөн тохиолдолд гэмт хэргийн хариуцлага хүлээлгэнэ:

- Гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд нэг жилийн дотор дахин ижил төрлийн гэмт хэрэг үйлдвэл мужийн хорих ангид нэг жил хорих ял;
- Гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд нэг жилийн дотор дахин гэмт хэрэг үйлдвэл Эрүүгийн хуулийн 1170 дугаар зүйлд заасны дагуу мужийн хорих ангид нэг жилийн хорих ял;
- Гэмт хэрэгтэн удаа дараалан ижил төрлийн гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд Эрүүгийн хуулийн 1170 дугаар зүйлд заасны дагуу хорих ял тус тус ногдуулна.

Зөрчил үүссэн тохиолдолд Эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын тухай хуулийн 8113.6 дугаар зүйлд заасны дагуу буюу “Оршуулгын газар нь энэ бүлгийн шаардлагыг зөрчсөн тохиолдолд хуулийн бусад зүйл заалтаас үл хамааран сахилгын шийтгэл ногдуулна.” гэж заасан байдаг. Мөн уг бүлгийн 8113.7 дугаар зүйлд зааснаар буюу “хуулийн бусад заалтаас үл хамааран 8113.5 дугаар зүйлд заасан гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацаа зөрчлийг илрүүлснээс эхлэн тооцно” гэх мэт зохицуулалтыг хуульчилсан байна.

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС (БНСУ)

Улс орон бүрд оршуулах зан үйлийн ойлголт, агуулга нь бага зэрэг өөр өөр байдаг ч үхэл нь хүний биологийн үйл ажиллагаа зогсох төдий бус, хүний сүнс энэ ертөнцөөс нөгөө ертөнц рүү шилждэг гэж үздэг.

БНСУ-д оршуулгын зан үйлд бөөгийн зан үйл, буддын шашны зан үйл, Күнзийн зан үйл, Христийн шашны зан үйлийг эрт дээр үеэс хэрэгжүүлж ирсэн бөгөөд орчин үед оршуулгын

⁸ Duty of Registering Death

https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displaySection.xhtml?lawCode=HSC&sectionNum=102795.

⁹ Local Regulation of Cemeteries

https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displaySection.xhtml?sectionNum=8115.&lawCode=HSC

зан үйл талийгаачийн шүтдэг шашин, ар гэрийхнээс хамаарч өөр өөр байдаг боловч ихэвчлэн Күнзийн уламжлалт зан үйлийн дагуу явагддаг байна. Оршуулах зан үйлд нэлээд өөрчлөлт гарч байгаа бөгөөд уламжлалт оршуулгын соёл тодорхой хэмжээнд хэвээр байгаа хэдий ч жижиг газар нутаг, амьдралын хэв маягтай холбоотойгоор чандарлах хувь хэмжээ өсөн нэмэгдэж байна. Тухайлбал, чандарлах ажиллагаа нийт оршуулгын 80%-аас давсан бөгөөд улсын хэмжээнд Пусан хот 91.6%-аар тэргүүлдэг байна. Түүнчлэн хүмүүсийн сэтгэлгээ, амьдралын хэв маягтай холбоотойгоор оршуулгын зан үйлд өөрчлөлт орж байгааг 2016 онд Үндэсний статистикийн хорооноос гаргасан судалгааны тайлангаас харж болохоор байна. Судалгаанаас үзэхэд, шарил чандарласны дараа байгалийн цэцэрлэгжүүлэлт түүний дотор модны цэцэрлэгт хүрээлэнд оршуулах хэлбэр хамгийн тохиромжтой гэж судалгаанд оролцогчдын 45.5% нь үзсэн байна. Харин 39.8% нь чандарласны дараа бунханд байрлуулах, 12.6% нь оршуулах гэж үзсэн байна. Насны байдлаар авч үзвэл, 20-60 насныхан модны цэцэрлэгт хүрээлэнг дэмжсэн бол, 70-аас дээш насныхан оршуулгын газарт байрлуулахыг илүүд үзжээ.¹⁰

Хууль эрх зүйн орчин:

БНСУ-ын хувьд оршуулах зан үйлтэй холбоотой харилцааг Оршуулгын тухай хууль (장사 등에 관한 법률)¹¹, Гэр бүлийн эрүүл зан үйлийн журам (건전가정의례준칙)¹², Оршуулгын тухай хуулийн хэрэгжилтийн тухай заавар (시행령)¹³ болон холбогдох бусад хуулиар зохицуулдаг.

Оршуулгын тухай хууль нь 7 бүлэг, 43 зүйлтэй. Энэхүү хуулиар оршуулах арга, оршуулгын байгууламжийг суурилуулах, байгуулах, зохион байгуулах, төрийн байгууллага болон оршуулгын үйл ажиллагаа эрхлэгчтэй холбогдох харилцаа, оршуулгын үйл ажиллагаанд тавих хяналт шалгалт, хууль зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагыг нарийвчлан зохицуулсан.

Эрүүл гэр бүлийн зан үйлийг бий болгох, дэмжих тухай хуульд заасны дагуу **Гэр бүлийн эрүүл зан үйлийн журмыг**¹⁴ Ерөнхийлөгчийн зарлигаар баталсан бөгөөд 6 бүлэг, 25 зүйлтэй. Энэхүү журмаар оршуулгын зан үйлтэй холбоотой харилцааг нарийвчлан зохицуулсан.

Гэр бүлийн харилцааны бүртгэлийн тухай хуулиар нас барсан тухай мэдүүлэг гаргаж бүртгүүлэх бөгөөд бүртгүүлэхдээ эмнэлгийн магадлагаа, задлан шинжилгээний баримт болон нас барсан газар, оршуулсан газар, эсвэл чандарласан газрын талаарх мэдээллийг бүртгүүлэхээр зохицуулжээ.

Оршуулгын зан үйл: Шарилыг оршуулах арга хэлбэрүүдэд газарт оршуулах, чандарлах, байгалийн жамаар оршуулах зэрэг орно. Оршуулгын тухай хуульд зааснаар оршуулах гэдэг нь шарил болон үнсийг газарт булж булшлахыг хэлнэ. Харин чандарлах гэж цогцсыг шатаах замаар оршуулахыг хэлнэ. Байгалийн оршуулга гэж чандарласан шарилын үнсийг мод, цэцэг, өвсний доор эсвэл эргэн тойронд нь булахыг хэлнэ гэж тодорхойлжээ. Оршуулга

¹⁰ БНСУ-ын Үндэсний статистикийн хорооны судалгааны тайлан мэдээ <https://blog.daum.net/schwein-s/800>

¹¹ <https://www.law.go.kr/EB%B2%95%EB%A0%B9/%EC%9E%A5%EC%82%AC%EB%93%B1%EC%97%90%EA%B4%80%ED%95%9C%EB%B2%95%EB%A5%A0>

¹² <https://www.law.go.kr/LSW/LsiJoLinkP.do?IsNm=%EA%B1%B4%EC%A0%84%EA%B0%80%EC%A0%95%EC%9D%98%EB%A1%80%EC%A4%80%EC%B9%99&paras=1&docType=JO&languageType=KO&joNo=001700000#>

¹³ <https://www.law.go.kr/LSW/LumLsLinkPop.do?IspttninfSeq=118494&chrClsCd=010202>

¹⁴ 건전가정의례준칙 <https://www.law.go.kr/LSW/LsiJoLinkP.do?IsNm=%EA%B1%B4%EC%A0%84%EA%B0%80%EC%A0%95%EC%9D%98%EB%A1%80%EC%A4%80%EC%B9%99&paras=1&docType=JO&languageType=KO&joNo=001700000#>

болон чандарлах үйл ажиллагааг зөвхөн зөвшөөрөгдсөн, зориулалтын газар хийнэ. Тухайлбал, Оршуулгын тухай хуулийн 13, 14 дүгээр зүйлд зааснаар нийтийн болон хувийн оршуулгын газарт оршуулна. Байгалийн жамаар оршуулж байгаа тохиолдолд чандарласан шарилыг оршуулах бөгөөд үнсийг саванд хийж булах тохиолдолд сав нь биологийн хувьд задралд ордог давирхайн бүтээгдэхүүн, эсхүл биохимийн аргаар задрах цардуул зэрэг байгалийн гаралтай материал байх ёстой.

Оршуулгын газар дахь нэг булшны талбай, булшны чулууны хэмжээ нь 10 м.кв-аас хэтрэхгүй байх ёстой бөгөөд хувийн оршуулгын газар нь 30 м.кв, бунхануудын дунд өвөг дээдсийн булшны өндөр 70 см-ээс өндөргүй, булш бүрд ногдох талбай 2 м.кв-аас ихгүй байна. Савнаас бусад чандарласан шарил, шороо, дурсгалын нунтаг ясыг хамтад нь булахыг хориглоно. Нас барсан, амьгүй төрсөн цагаас хойш 24 цаг өнгөрөөгүй бол оршуулах, чандарлахыг хориглох бөгөөд хууль тогтоомжид тусгайлсан зохицуулалт байгаа бол тэрхүү тусгай зохицуулалтыг дагаж мөрддөг. Тухайлбал, жирэмсний долоо дахь сараас өмнө эндсэн ураг, халдварт өвчнөөр нас барсан, эрхтэн шилжүүлэн суулгах тухай хуульд заасны дагуу эрхтнийг нь авсан зэрэг болно. Зайлшгүй нөхцөл байдлаас бусад тохиолдолд оршуулах өдөр нь нас барсан өдрөөс хойш 3 дахь өдөр болох бөгөөд шашны зан үйлийн онцлогоос хамаарч 3-5 хоног үргэлжилдэг.

2015 онд оршуулгын тухай хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр нийтийн болон хувийн оршуулгын газарт булш суурилуулах хугацаа 30 жил болгож өөрчилсөн. Булш суурилуулах хугацаа дууссан тохиолдолд Си/Гүн/Гү хотын даргад хугацаа сунгах хүсэлт гаргаж болох бөгөөд булш суурилуулах хугацааг зөвхөн нэг удаа 5-30 жил хүртэл хугацаагаар сунгаж болно. Булш суурилуулах хугацаа дууссан тохиолдолд хүсэлт гаргасан этгээд хугацаа дууссан өдрөөс хойш 1 жилийн дотор булшинд суурилуулсан байгууламжийг буулгаж, булсан чандарыг хаах үүрэгтэй. Хэрэв холбогдох этгээд байхгүй, байгууламжийг буулгаагүй тохиолдолд тухайн булшинд суурилуулсан байгууламжийг нурааж, булсан чандрыг оршуулгын бунханд байрлуулах боломжтой.

Гэр бүлийн эрүүл зан үйлийн дүрэмд зааснаар нас барсны дараа оршуулах, эсвэл чандарласны дараа хийх зан үйл нь оршуулах ёслол болон дурсгалын ёслолын зан үйлээс бүрдэнэ. Ноже, Банвужэ, Самвужэ зэрэг зарим ёслолуудыг хийхгүй байж болох бөгөөд оршуулах ёслолын танхимд лааны суурь, хүж, утлагын дэнлүү, үүнээс гадна ижил төстэй байдлаар бэлтгэсэн эд зүйлийг заавал байршуулсан байна. Дурсгалын ёслолыг хийхдээ бунхныг байрлуулсны дараа талийгаачийн хөрөг, хүж, өргөл өргөх, залбирал унших болон мөргөн ёслох дарааллаар хийдэг. Чандарлах тохиолдолд чандарлах ажиллагаа дууссаны дараа дээрх дурсгалын ёслолыг гүйцэтгэдэг. Гашуудлын хувцас нь ханбугийн хувьд цагаан, костюмны хувьд хар өнгөтэй байдаг. Сонин хэвлэлд эмгэнэл нийтлэхдээ захиргааны байгууллага, төрийн байгууллагын нэрийг ашиглахыг хориглоно.

Гэр бүлийн харилцааны бүртгэлийн тухай хуульд¹⁵ заасны дагуу нас барсан тухай мэдүүлгийг гэр бүлийн гишүүн, эсхүл хамт амьдардаг хамаатан садан нь нас барсныг нь мэдсэн өдрөөс хойш нэг сарын дотор эмнэлгийн магадлагаа болон задлан шинжилгээний баримтын хамт мэдээлнэ. Нас барсан газрын мэдээлэл нь нас барсан газар, оршуулсан газар, эсвэл чандарласан газрын талаар мэдээлнэ. Хэрэв нас барсан газар нь тодорхойгүй бол цогцос анх олдсон газар, галт тэрэг болон тээврийн хэрэгсэлд хүн нас барсан тохиолдолд тээврийн хэрэгслээс цогцсыг буулгасан газрыг мэдээлж болно. Хууль тогтоомжид заасан шаардлага хангасан хүмүүс оршуулгын зардал болон эмгэнэлийн мөнгийг авна гэж зохицуулсан.

¹⁵ 가족관계의 등록 등에 관한 법률

Төрийн байгууллагын үүрэг, оролцоо: БНСУ-д оршуулгын газар нь нийтийн болон хувийн оршуулгын газраас бүрдэх бөгөөд хотын дарга, эсвэл захирагч, Си/Гүн/Гү хотын дарга нь нийтийн оршуулга, олон нийтийн чандарлах байгууламж, нийтийн бунхны газар, нийтийн оршуулгын газрын өргөтгөлийн байгууламжийг барих, байгуулах, удирдан зохион байгуулах ажлыг хариуцна. Харин Солонгосын ойн албаны дарга, эсвэл бусад захиргааны төв байгууллагын дарга нь үндэсний ой зэрэг улсын газар нутагт мод үржүүлгийн газар, байгалийн бусад оршуулгын газрыг Ерөнхийлөгчийн зарлигаар тогтоосны¹⁶ дагуу байгуулж, удирдаж болно.

Хотын дарга нь цогцос, оршуулгын үйлчилгээний чиглэлээр мэргэшсэн мэдлэг, ур чадвар эзэмшсэн хүнд оршуулгын газрын даргын үнэмлэх олгох бөгөөд оршуулгын газрын дарга энэхүү үнэмлэхийг авсан байна. Солонгосын оршуулгын холбооноос хууль тогтоомжид заасны дагуу оршуулгын газрын дарга бэлтгэх сургалтыг зохион байгуулдаг.

Хотын дарга нар төрөл төрөгсөдгүй, нэр хаяг тодорхойгүй шарилыг хууль тогтоомжид өөрөөр заагаагүй бол тодорхой хугацаанд харьяаллын дагуу чандарлаж оршуулах бөгөөд оршуулгын ёслолд зарцуулсан зардлыг төр, орон нутгийн засаг захиргаанаас татаасаар олгодог.

Хувийн оршуулгын газрыг байгуулах гэж буй этгээд нь тус оршуулгын газрыг харьяалах хотын захирагчаас зөвшөөрөл авна. Хувийн оршуулгын газар байгуулсан этгээд оршуулгын газар байгуулснаас хойш 30 хоногийн дотор харьяалах хотын дарга болон бусад газарт мэдэгдэх бөгөөд хувийн оршуулгын газар байгуулах стандартыг хангасан байна. Хувийн чандарлах байгууламжийг хотын дарга эсвэл захирагч, Си/Гүн/Гү хотын даргаас бусад этгээд байгуулах бөгөөд чандарлах байгууламж байгуулах, байгууламжийн талбай, байгуулах байршил, чандарлах төхөөрөмж суурилуулах стандартыг хангасан байна. Төрөөс бусад этгээд болон хотын дарга Си/Гүн/Гү-ийн дарга нар байгалийн ойн сан бүхий газар буюу мод үржүүлгийн газар болон байгалийн бусад оршуулгын газар байгуулж болно. Хувийн эзэмшлийн байгалийн дурсгалт газар байгуулсан этгээд Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын яамнаас баталсан журмын дагуу тус газрыг байгуулж дууссанаас хойш 30 хоногийн дотор эрх бүхий хотын даргад мэдээлэх бөгөөд тус газарт оруулсан бүхий л өөрчлөлтийг мөн адил мэдээлэх үүрэгтэй. Хотын дарга нь ирүүлсэн хүсэлт, тайланг хүлээн авч хууль тогтоомжид нийцэж буй эсэхийг хянан үзэж, хүлээн авах эсэхийг шийдвэрлэнэ. Байгалийн оршуулгын газарт шарил, нас барсан хүний овог нэр бүхий тэмдэг, тав тухтай тохижилт хийхээс бусад байгууламж, тоног төхөөрөмж байрлуулахыг хориглоно.

Оршуулгын тухай хуулийн 17 дугаар зүйлд зааснаар дараах газруудад оршуулгын газар, чандарлах байгууламж, байгалийн оршуулгын газар байгуулахыг хориглоно.

- Үндэсний газар төлөвлөлт, ашиглалтын тухай хуульд заасан ногоон байгууламжийн дунд;
- Усны байгууламжийн тухай хуульд заасан усны эх үүсвэрийн хамгаалалтын бүс;
- Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуульд заасан тусгай хамгаалалттай газар нутаг.

Ерөнхийлөгчийн зарлигаар тогтоосон бусад газар гэдэгт дараах бүс, нутаг дэвсгэр хамаарна. Үүнд:¹⁷

- Орон сууц, худалдаа үйлдвэрлэлийн бүс;
- Нийтийн зориулалттай орон сууцны хороолол;

¹⁶건전가정의례준칙 <https://www.law.go.kr/LSW/LsiJoLinkP.do?lsNm=%EA%B1%B4%EC%A0%84%EA%B0%80%EC%A0%95%EC%9D%98%EB%A1%80%EC%A4%80%EC%B9%99&paras=1&docType=JO&languageType=KO&joNo=001700000#>

¹⁷ 장사 등에 관한 법률 시행령 <https://www.law.go.kr/LSW/lumLsLinkPop.do?lspttninfSeq=118494&chrClsCd=010202>

- Далайн эрэг орчмын бүс;
- Автозамын тухай хуулийн дагуу тогтоосон нэвтрэх талбай;
- Голын тухай хуулийн дагуу тогтоосон голын бүс;
- Хөдөө аж ахуйн газрын тухай хуульд заасны дагуу газар тариалангийн бүс;
- Ой хамгаалах тухай хуульд заасан ой хамгаалалтын бүс;
- Ойн нөөц бүрдүүлэх, удирдах тухай хуульд заасан суулгац, туршилтын ой, ойн тусгай хамгаалалтын бүс;
- Үндэсний ойн менежментийн тухай хуульд заасан үндэсний ойн хамгаалалтын бүс;
- Тусгай хамгаалалттай газар нутаг;
- Цэргийн бааз, цэргийн байгууламжийн хамгаалалтын бүс;
- Нуралт, үерийн улмаас эрүүл мэнд, эрүүл ахуйн аюулд өртөх магадлалтай орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагаас тогтоосон газар.

Оршуулгын газрын үйл ажиллагаа эрхлэгч нь оршуулгын газрын түрээсийн төлбөр, оршуулгын хураамж, оршуулгын хэрэгслийн үнэ тус бүрийг харуулсан үнийн жагсаалтыг хэрэглэгчдийн үзэх боломжтой газар байрлуулж, оршуулгын мэдээллийн системд бүртгүүлэх бөгөөд оршуулгын байрны түрээсийн төлбөр, хураамжаас бусад мөнгө, үнэт зүйлийг хүлээн авах, оршуулгын хэрэгсэл худалдаж авах, ашиглахыг албадахыг хориглоно.

Оршуулгын газрын үйл ажиллагаа эрхлэгч нь оршуулгын газрын түрээсийн хураамж, оршуулгатай холбоотой хураамж, оршуулгын хэрэгслийн төлбөрийн талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг хэрэглэгчдэд олгох үүрэгтэй бөгөөд оршуулгын газрыг ашиглах гэрээ байгуулахаас өмнө хэрэглэгчдэд дараах зүйлсийг нарийвчлан тайлбарлаж өгөх ёстой. Үүнд:

- Оршуулгын үйл ажиллагаа эрхлэгчийн нэр;
- Оршуулах ёслолын дэлгэрэнгүй мэдээлэл;
- Оршуулгын газрын ашиглалтын хугацаа, байгууламж;
- Хураамж, төлбөрийн арга, хугацаа;
- Оршуулах ёслол үйлдэх газрын ашиглалтын нөхцөл;
- Хэрэглэгчид болон оршуулгын газрын үйл ажиллагаа эрхлэгчдийн хооронд үүссэн маргааныг шийдвэрлэхтэй холбоотой бусад асуудал.

Дурсгалын мод: Оршуулгын тухай хуульд заасны дагуу ойн асуудал эрхэлсэн сайдын байгуулсан төрийн өмчийн модны цэцэрлэгт хүрээлэнд нас барагсдын дурсгалыг хүндэтгэж дурсгалын мод тарьж болно. Энэхүү харилцааг Төрийн өмчийн модны цэцэрлэгт хүрээлэнгийн ашиглалт, менежментийн журмаар¹⁸ зохицуулдаг.

Дурсгалын мод гэж мод тарих талбай дахь модны дунд чандарласан шарилын үнсийг булж, мод тарих зориулалтаар урьдчилан тэмдэглэсэн модыг хэлэх бөгөөд дараах төрөлтэй байна. Үүнд:

- Ургийн мод-гэр бүлийн харилцаатай өөрийгөө, эхнэр/нөхөр, удам угсаа, ах/эгч, ах/эгчийн эхнэр, нөхрийн шарил хамаарна.
- Нийтлэг мод-ургийн модноос бусад бүх дурсгалын модыг хэлнэ.

Дурсгалын модыг зөвхөн чандарласны дараа ашиглах боломжтой бөгөөд дурсгалын модыг ашиглах хугацаа 15 жил байна. Түүнчлэн 15 жилээр 3 удаа сунгаж болох бөгөөд ашиглалтын хугацаа 60 жил хүртэл байж болно. Ашиглалтын хугацааг сунгахдаа дурсгалын модны ургалтын байдлыг харгалзан үзэж ашиглалтын хугацаа дуусахаас 3 сарын өмнө ашиглалтын хугацааг сунгах эсэхийг ар гэрийхэнд нь мэдэгдэнэ. Дурсгалын мод

¹⁸ Куксу шумукжаримы унён.квариле кван кукж

ашиглалтын төлбөр нь гэр бүлийн модны хувьд 1 жилийн 147,000-155,000, бусад дурсгалын модны хувьд 47,400-49,000 вон байдаг. Ашиглалтын төлбөр гэж мод үржүүлгийн дэд бүтцийн засвар үйлчилгээ, менежмент, дурсгалын модыг хамгаалах, удирдах, модлог цэцэрлэгт хүрээлэнгийн ашиглалтад шаардагдах зардлыг хэлнэ. Дурсгалын мод ашиглалтын төлбөрийг урьдчилан төлөх ёстой бөгөөд ашиглалтын төлбөрийг хоёр сарын дотор төлөөгүй тохиолдолд нэг сар хүлээн, энэ хугацаанд төлбөрөө барагдуулаагүй тохиолдолд дурсгалын мод ашиглах гэрээг цуцална. Дурсгалын 1 мод тутамд тавих ясны нунтаг буюу чандарласан үнсний тоо 10-аас бага байх ёстой бөгөөд ясны нунтагийг саванд хийхгүйгээр булах бол 30 см-ээс багагүй гүнд булна. Чандрын нунтагийг саванд хийх бол 30 см ба түүнээс бага хэмжээтэй саванд хийж газрын хөрснөөс 30 см ба түүнээс илүү гүнд булна. Дурсгалын модыг урьдчилан захиалах, худалдахыг хориглох бөгөөд дараах тохиолдолд ашиглалтын төлбөрийн 2 хувийг төлөөд захиалах боломжтой. Тухайлбал, 70-аас дээш насны ахмад настан, эрхтэн шилжүүлэн суулгах тухай хуулийн дагуу тархи нь үхсэн донор, эмчийн магадлагаагаар өвчний улмаас 6 сарын дотор нас барах төлөвтэй байгаа хүн. Дурсгалын модыг ямар ч тохиолдолд худалдах, шилжүүлэх болон хувь хүмүүсийн хооронд шилжүүлэхийг хориглоно.

Хяналт, шалгалт: Хотын дарга нь оршуулах байгууламжийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй, ариун цэврийн байгууламжийн ашиглалтын байдалтай танилцах, Оршуулгын тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангуулах, зөрчлийг шалгах шаардлагатай гэж үзвэл холбогдох төрийн байгууллага, албан тушаалтанд мэдэгдэнэ. Бүх хэлбэрийн оршуулгын байгууламж, чандарлах байгууламж, бичиг баримт болон бусад байгууламжийг шалгах, эсхүл оршуулгын үйл ажиллагаа эрхлэгчээс шаардлагатай тайлан гаргаж өгөхийг шаардах эрхтэй. Оршуулгын үйл ажиллагаа эрхлэгч нь газарт оршуулах, чандарлах, булшлах, байгалийн оршуулга, оршуулгын газрын менежмент, ашиглалтад хяналт тавьж Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын яамны журмын дагуу эрх бүхий хотын даргад мэдээлнэ. Оршуулах болон чандарлах байгууламж зэрэгт нэвтрэх төрийн албан хаагч ажлын үнэмлэхээ шалгуулж нэвтрэх ёстой.

Хариуцлага: Оршуулгын тухай хуульд дараах хариуцлагын арга хэмжээнүүдийг ногдуулахаар зохицуулсан байна.

Дараах зөрчил гаргасан этгээдийг хоёр жилээс илүүгүй хугацаагаар хорих, 20 сая воноос хэтрэхгүй торгох ял шийтгэнэ.

- Зөвшөөрөл авалгүй гэр бүлийн оршуулгын газар байгуулсан, зөвшөөрөлгүйгээр өөрчилсөн этгээд;
- Хориотой газарт оршуулгын газар, чандарлах байгууламж, бунхны газар, байгалийн оршуулгын газар суурилуулсан, байгуулсан этгээд;
- Оршуулгын байгууламжийг засварлах, тохижуулах зэрэг шийдвэр, ашиглалтыг хязгаарлах тушаал биелүүлээгүй этгээд

Дараах зөрчил гаргасан этгээдийг нэг жилээс илүүгүй хугацаагаар хорих, 10 сая воноос хэтрэхгүй торгох ял шийтгэнэ.

- Нас барсан, амьгүй төрснөөс хойш 24 цагийн дотор оршуулсан, чандарласан;
- Оршуулгын газраас өөр газарт оршуулсан, чандарлах газраас өөр байгууламж, газарт чандарласан;
- Оршуулах, чандарлах, өргөтгөх, өөрчлөх арга, стандартыг зөрчсөн;
- Зөвшөөрөл авалгүйгээр оршуулах байгууламжийн өргөтгөл, өөрчлөлт хийсэн;
- Оршуулгын газарт байрлуулах булшны талбай буюу суурилуулах стандартыг зөрчсөн;

- Булш суурилуулах хугацаа дууссан ч оршуулгыг буулгаагүй эсвэл чандарлаж, оршуулаагүй;
- Хууль зөрчиж оршуулгын газрыг худалдах, бусдад шилжүүлэх, түрээслэх, ашиглах гэрээ байгуулсан;
- Оршуулгын газрыг татан буулгаж байгаагаа харьяалах хотын даргад мэдэгдэлгүйгээр татан буулгасан;
- Бусдын газар зөвшөөрөлгүйгээр байрлуулсан булшийг зөвшөөрөлгүйгээр нээсэн;
- Оршуулгын газрын үйл ажиллагааг хаах шийдвэрийг биелүүлээгүй этгээд.

Дараах тохиолдолд 3 сая воноос хэтрэхгүй хэмжээний торгуулийг хотын дарга, Си/Гүн/Гү-ийн дарга ногдуулж, хурааж авна.

- Оршуулах, чандарлах, дахин нээх тухай тайлан өгөөгүй;
- Хувийн оршуулгын газар байгуулсан тухай мэдээлээгүй, тайлангаа өөрчилсөн;
- Оршуулгын газрын үйл ажиллагаа эрхлэгч нь булш, булшны байдлын талаарх бүртгэл хөтлөөгүй;
- Чандарлах байгууламж суурилуулсан тухай мэдээлээгүй болон өөрчилсөн талаарх тайлан ирүүлээгүй;
- Хувийн эзэмшлийн байгалийн дурсгалт газар байгуулсан талаар мэдээлээгүй;
- Оршуулгын зардлаас гадна мөнгө, үнэт зүйл хүлээн авсан;
- Оршуулах байгууламж, хэрэгсэл худалдаж авах, ашиглахыг албадсан;
- Оршуулгын байгууламжийг татан буулгахтай холбоотой арга хэмжээг аваагүй;
- Оршуулгын газрын үйл ажиллагааны өөрчлөлтийг мэдүүлээгүй, эрүүл ахуйн зохицуулалт зөрчсөн;
- Оршуулгын газрын үйл ажиллагаа эрхлэгч нь оршуулах үйл ажиллагаатай холбоотой төлбөр, хураамжийн талаар мэдээлээгүй, хуурамч мэдээлэл өгсөн, бүртгүүлээгүй болон түрээс, төлбөр хураамжийг тооцоогүй;
- Оршуулгын газрын үйл ажиллагааг хаасан талаар мэдээлээгүй;
- Оршуулгын газрыг ашиглах гэрээний талаар мэдээлэл өгөөгүй;
- Оршуулгын үйл ажиллагаатай холбоотой гарсан зардлын дэлгэрэнгүй мэдээллийг гаргаагүй;
- Төрийн албан хаагчийн хяналт, шалгалтаас татгалзсан, хөндлөнгөөс оролцсон, заналхийлсэн этгээд, эсхүл шаардлагатай дүгнэлт бус, худал дүгнэлт гаргасан.

БҮГД НАЙРАМДАХ КАЗАКСТАН УЛС (БНКаЗУ)

БНКаЗУ-ын хүн амын 70 орчим хувь нь исламын шашинтай учир оршуулгын уламжлал нь ислам, христийн ёс заншлын гэсэн холимог байдаг. Оршуулгын зан үйл нь уламжлалт буюу газарт оршуулах хэлбэрээр гүйцэтгэдэг бөгөөд хуулиар чандарлах үйл ажиллагааг хориглоогүй ч шариатын үзлээс шалтгаалан шарил чандарлах үйл ажиллагаа явуулдаггүй байна. БНКаЗУ-д нас барсан гадаадын иргэд болон зайлшгүй чандарлах шаардлагатай шарилыг ОХУ-ын нутаг дэвсгэрийн чандарлах байгууллага руу шилжүүлдэг. Тус улсад оршуулгын зан үйлийг тусгайлан зохицуулсан хууль байхгүй бөгөөд Үндэсний эдийн засгийн сайдын тушаалаар баталсан “*Булш оршуулах, арчлах ажлыг зохион байгуулах үлгэрчилсэн дүрэм*”-ийн дагуу орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагууд өөрсдийн дүрэм, журмыг баталдаг байна. Тус улсын иргэнд 6 м.кв-аас хэтрэхгүй хэмжээний булшны газрыг үнэ төлбөргүй олгодог байна.

Хууль эрх зүйн орчин

БНКаЗУ-ын Үндэсний эдийн засгийн сайдын 2019 оны 48 дугаар тушаалаар Булш оршуулах, арчлах ажлыг зохион байгуулах үлгэрчилсэн дүрэм (Типовые правила погребения и

организации дела по уходу за могилами)¹⁹-ийг баталсан. Булш оршуулах, арчлах ажлыг зохион байгуулах үлгэрчилсэн дүрмийг Орон нутгийн засаг захиргаа ба өөрөө удирдах ёсны тухай хууль (О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан)²⁰-д заасны дагуу баталсан.

Булш оршуулах, арчлах ажлыг зохион байгуулах үлгэрчилсэн дүрмийг Эрүүл мэндийн сайдын тушаалаар ариун цэврийн болон эпидемиологийн шаардлагыг хангасан стандартаар оршуулгын газрыг ажиллуулах, арчлан сэргээх, нас барагсдыг оршуулах, дахин оршуулах ажлыг зохион байгуулна. Орон нутгийн засаг захиргаа нь уг үлгэрчилсэн дүрмийн дагуу орон нутгийн булш оршуулах, арчлах ажлыг зохион байгуулах дүрмийг боловсруулна. Уг дүрмийг боловсруулахдаа суурин газрын нутаг дэвсгэрийн онцлог, хөгжил, түүх соёлын өвийн хадгалалт, шашны зан үйл, байгалийн тогтоц зэргийг харгалзан үзнэ.

Орон нутгийн оршуулах, арчлах ажлыг зохион байгуулах дүрэмд:

- Оршуулах газар олгох журам;
- Нас барагсдын шарилыг булшлан оршуулах журам;
- Булшны зураг төсөл боловсруулах, зохион байгуулах журам;
- Оршуулгын газрыг тохижуулах, нөхөн сэргээх үйл ажиллагааг зохион байгуулах журам;
- Булш оршуулах газрыг тогтоох, бүртгэх үйл ажиллагааны журам;
- Оршуулгын газрын засвар үйлчилгээ, үйлчилгээ хийх байгууллагын гэрээ, дагаж мөрдөхөд хяналт тавих журам;
- Оршуулгын хэрэгцээний газраас тухайн орон нутагт оршин суугаа оршин суугч болон түр оршин сууж байгаа иргэн нас барахад тухайн газраас 6 м.кв-аас доошгүй газрыг үнэ төлбөргүй олгох;
- Оршуулгын газрын захиргааны үйл ажиллагааны журам зэргийг уг дүрэмд тусгасан байна.

Тус дүрмийн хэрэгжилтэд хот, нийслэлийн засаг захиргаа хяналт тавин ажиллах, цахим орчинд оршуулгын газрын нөөц болох ашиглагдсан талбай болон ашиглагдаагүй талбайн талаарх мэдээллийг олон нийтэд ил тод байршуулах ажлыг зохион байгуулна.

Орон нутгийн гүйцэтгэх байгууллагын чиг үүрэг:

- Орон гэргүй хүмүүсийн оршуулгыг төсвийн хөрөнгөөр гүйцэтгэх;
- Олдсон, живсэн, гэнэт нас барсан цогцсыг шүүх эмнэлгийн дүгнэлт хийлгэн ар гэрийг тодруулах, эрэн хайх үйл ажиллагаа зохион байгуулах;
- Танигдаагүй цогцсыг оршуулах үйл ажиллагааг зохион байгуулах.

Оршуулгын захиргааны газрын чиг үүрэг:

- Оршуулгын газрын байгууламжийн талаарх мэдээллийг ил тод байршуулах;
- Булш байршуулах газрыг дүрэм журмын дагуу цаг тухайд нь бэлтгэх;
- Оршуулах газрыг хуваарилах, булш бэлтгэх тогтсон стандартыг мөрдөх;
- Оршуулгын газрын барилга байгууламж, инженерийн тоног төхөөрөмж, хашаа гэрэлтүүлгийн стандартыг баримтлах;
- Оршуулгын газрын арчилгаа, цэвэрлэгээний ажлыг тогтмол зохион байгуулах;
- Ногоон байгууламжийг цаг тухайд нь арчлах, нөхөн сэргээх;

¹⁹ Типовые правила погребения и организации дела по уходу за могилами <https://tengrinews.kz/zakon/pravitelstvo-respubliki-kazakhstan-premer-ministr-rk/konstitutsionnyiy-stroy-i-osnovnyi-gosudarstvennogo-upravleniya/id-V1900018771/>

²⁰ О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан https://kodeksy-kz.com/ka/o_mestnom_upravlenii_i_samoupravlenii.htm

- Зам засварыг тогтмол хийх;
- Ойр дотны хүмүүс нь талийгаачийн булшийг эргэх, сэргээхэд түрээсийн тоног төхөөрөмжөөр хангах;
- Талийгаачийг оршуулах үйл ажиллагааны зан үйлд тэгш хүртээмжтэй хандах.

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС (ХБНГУ)

ХБНГУ-ын нийт хүн амын 23.76 сая католик, 22.27 сая протестант, 4.4 сая исламын шашин, 100.000 еврей, 100.000 буддын шашинд итгэгчид байдаг. ХБНГУ-ын оршуулгын зан үйлд шарилыг чандарлах, чандрыг далайд цацах, далайд хөвүүлэх, шарилыг газарт оршоох, чандрыг байгальд оршоох гэсэн төрлүүд байдаг. Тодруулбал, чандрыг далайд цацах гэдэг нь чандарыг далайд хөвүүлэх, эсхүл далайд цацах юм. Чандрыг далайд хөвүүлэхдээ зориулалтын буюу байгаль орчинд ээлтэй, усанд уусдаг бумбанд хийж, задгай далайд тавьдаг. Чандрыг газарт оршоох зан үйл нь оршуулгын хамгийн эртний төрлүүдийн нэг юм. Өнгөрсөн зууны 70-аад оны эхэн үед нас барагсдыг газарт оршуулахыг хуулиар журамлаж эхэлсэн бөгөөд энэ үеэс чандарлах төрөл илүү дэлгэрчээ. Шарилыг оршуулгын газарт оршоох гэж гэр бүлийн гишүүдийн сонгосон хайрцагт, сонгосон газарт, эсхүл тухайн оршуулгын газраас зааж өгсөн газарт оршоохыг²¹ хэлдэг бол байгальд оршоох гэдэг нь модны доор нутаглуулах, эсхүл тэнгис далайд оршоох нь байгаль дэлхийд хайраа шингээн уусаж байгаа гэсэн утга агуулгатай байдаг байна.

2021 оны статистик мэдээллээр 1.023.723 хүн нас барсан бөгөөд өмнөх онтой харьцуулвал нас баралтын тоо 3.9 хувиар нэмэгдсэн байна.²² 2020 оны нийт нас баралтын 76 хувийг чандарлах аргаар оршуулсан байна. Үүнээс үзэхэд шарилыг газарт булшлан оршуулах нь жил ирэх тусам буурч байгаа бөгөөд шашны зан үйлийг дагаж оршуулгын зан үйл үйлдэх нь цөөрсөөр байгаа гэсэн судалгааны дүн гарсан байна.²³

Хууль, эрх зүйн орчин

ХБНГУ нь холбооны бүтэцтэй ба 16 муж улстай бөгөөд нийтээр дагаж мөрдөх оршуулгын тухай хууль, журам байдаггүй боловч муж улс бүр өөрийн гэсэн оршуулгын тухай хуультай байдаг. Тус улсад оршуулах зан үйлийг дүрэм, журмаар зохицуулах нь эрт үеэс эхлэлтэй бөгөөд христийн шашны шарилыг газарт булшлан оршоох уламжлалт заншлаас эхлэлтэй. 20 дугаар зууны эхэн үеэс Германы муж улсууд оршуулгын зан үйлийг тусгайлсан хуулиар зохицуулж эхэлсэн. Тус хуулиар нас барагчийг оршуулах үйл ажиллагаа, оршуулгын ажлыг хариуцах хүн, оршуулгын газар, шарилд задлан шинжилгээ хийх, дутуу төрөлт (500 граммаас доош жинтэй), амьгүй төрөлтийн тодорхойлолт, түүнийг хэрхэн оршуулах, шарил хадгалах газарт шарил хадгалах хугацаа, шарил тээвэрлэх хугацаа, шарилыг оршуулах хугацаа (*Жишээлбэл шарилыг 36 цаг шарил хадгалах газарт хадгалах, шарилыг хамгийн багадаа 48 цагийн дотор, хамгийн ихдээ 8 хоногийн дотор*) оршуулах зэргийг хуульчилсан байна.

Оршуулгын зардлыг хариуцах үүрэг дан ганц муж улсуудын оршуулгын тухай хуулиар зохицуулагдахгүй харин иргэний болон бусад холбогдох хуулиар зохицуулна. Оршуулгын зардлыг ар гэрийнхэн төлөх ёстой гэж оршуулгын тухай хуульд заасан байдаг боловч зарим тохиолдолд ар гэрийнхэн оршуулгын зардлыг төлөх үүргээс чөлөөлөгддөг. Жишээлбэл, талийгаачийн ар гэр оршуулгын зардлыг төлөх санхүүгийн чадамжгүй бол оршуулгын зардлыг тухайн орон нутгийн нийгмийн халамжийн газар хариуцдаг. Энэ тохиолдолд талийгаачийн ар гэр санхүүгийн чадамжгүй гэдгээ батлах шаардлагатай. Оршуулгын

²¹ Feuerstattung <https://sozialbestattung.de/feuerbestattung/>

²² Sterbefälle in Deutschland <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/156902/umfrage/sterbefaelle-in-deutschland/#professional>

²³ <https://de.statista.com/themen/9131/tod-beerdigung-und-sterbehilfe/#dossierKeyfigures>

зардлыг нийгмийн халамжийн газар хариуцсан тохиолдолд оршуулах ёслолын төрлүүдээс чөлөөтэй сонгох эрхтэй ч чандарлах арга нь хамгийн тохиромжтой байдаг.²⁴ ХБНГУ-ын Бавари мужийн оршуулгын тухай хуулийг жишээ болгон сонгон авч судлав.

Бавари мужийн оршуулгын тухай хууль (*Bayerische Bestattungsgesetz*)²⁵ нь 1970 оны 09 дүгээр сарын 24-ний өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа бөгөөд 2016 оны 08 дугаар сарын 02-ны өдөр тус хуулинд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байдаг.

Тус хууль нь нийт 4 бүлэг, 21 зүйлтэй.

Оршуулга-Талийгаачийг газарт нутаглуулах, далайд цацах, чандарлахыг хуулиар зөвшөөрсөн. Шарилыг оршуулахдаа талийгаач нас барахаасаа өмнө чандарлах хүсэлтээ байгаа эсэхээ тодорхойлох, эсхүл талийгаачийн ар гэрийнхний санал, хүсэлтийг хүндэтгэн үзнэ.

Цогцост эмчийн үзлэг хийх- Талийгаачийг оршуулахаас өмнө заавал эмчийн үзлэг хийж нас баралтын нөхцөл байдлыг (жам ёсны, эсхүл гадны нөлөөтэйгээр нас барсан эсэх) тодорхойлох бөгөөд үхлийн шалтгааныг эмч шалгаж, дүгнэлт гаргана.

Цогцос таних, таниулах- Талийгаачийн нас барахаас өмнөх эрүүл мэндийн байдлыг асран хамгаалагч, эмчилгээ хийж байсан эмч, нас барсан мэдээллийг задлан шинжилгээ хийх эмчид заавал өгөх ёстой. Хэрвээ мэдээлэл өгөх хүн Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 383 дугаар зүйлийн 1.3 дахь хэсэгт заасны дагуу өөрөө, эсхүл бусад ар гэрийнхэн нь хариуцлага хүлээх эрсдэлтэй бол баримт бүрдүүлэх, мэдүүлэг өгөхөөс татгалзах эрхтэй.

Нас барсны гэрчилгээ авах- Нас барсны гэрчилгээг олгохдоо нас барсны дараах шинжилгээний хариуг нууц болон нууц бус хэсгээс бүрдсэн бичиг баримтын хамтаар хүлээлгэн өгнө. Хэрэв талийгаач харьяаллын бус газарт нас барсан тохиолдолд талийгаачийн харьяа газар нутгийн эрүүл мэндийн байгууллага болон холбогдох бусад байгууллагад нас барсны гэрчилгээг хүлээлгэн өгнө. Нас барсны гэрчилгээний нууцын хэсэгт байгаа талийгаачийн хувийн мэдээлэлтэй талийгаач нас барахаас өмнө зөвшөөрөл олгосон тохиолдолд, эсхүл шүүх, прокурор, цагдаагийн байгууллагаас эрүүгийн хэрэг үүсгэн, шалгах зөвшөөрөл өгсөн тохиолдолд танилцах боломжтой.

Оршуулгын зардал- Нас барсны дараах шинжилгээний зардлыг хуульд өөрөөр заагаагүй бол оршуулгын зардал зохицуулах хуулийг дагаж мөрдөнө.

Нийтлэг шаардлага- Олон нийтийн эрх ашиг, эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хангахын тулд шарил болон чандрыг зохих газарт нь байрлуулна. Энэ нь оршуулга, нас барсны дараах шинжилгээ авах, шарилыг асран хамгаалах зэрэгт хамаарна.

Амьгүй, эсхүл дутуу төрөлт, бие, эсхүл цогцсын хэсэг- Амьгүй төрөлт, төрөхийн эндэгдэл эсхүл 500 граммаас доошгүй жинтэй ургийг оршуулахдаа чандарлаж болно. Хэрэв ургийг судалгаа, шинжилгээ хийх зорилгоор ашиглах хүсэлтэй байгаа тохиолдолд эцэг эх, асран хамгаалагчийн зөвшөөрлийг зайлшгүй авсан байна.

Оршуулгын үйлчилгээ үзүүлэх- Хотын захиргаа олон нийтийн хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэн оршуулгын газар, шарил хадгалах газрыг байгуулж, ялангуяа дутуу, амьгүй төрсөн ургийг оршуулахад тохиромжтой оршуулгын газар байгуулж, засвар, үйлчилгээ хийх үүрэгтэй.

²⁴ Seebestattung <https://sozialbestattung.de/seebestattung/>

²⁵ Bayerische Bestattungsgesetz <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayBestG>

Оршуулгын газар- Оршуулгын газар нь талийгаачийн дурсгалыг хүндэтгэх, хүндэтгэл үзүүлэх газар юм. Оршуулгын газрыг хуулийн этгээд хариуцах бөгөөд тухайн хариуцагч оршуулгын газрын үйл ажиллагааг бүрэн хариуцаж ажиллана. Муж, эсхүл дүүргийн оршуулгын газарт тухайн дүүргийн иргэдийг оршуулна. Сүм, шашны нийгэмлэгийн оршуулгын газарт тэдгээрийн шашны зан үйлийг хүндэтгэн үзэж өөр шашинд итгэгч, тухайн шашны зан үйлээрээ оршуулагдах боломжгүй шарилыг оршуулахыг зөвшөөрнө.

*Оршуулгын газарт тавигдах шаардлага-*Оршуулгын газар нь усны менежмент, олон нийтийн аюулгүй байдал, ялангуяа эрүүл мэндийн шаардлагад нийцсэн байх ёстой. Оршуулгын газрууд нь хотын өнгө төрхтэй нийцсэн байх ёстой; хот байгуулалтын шаардлага, орон зайн төлөвлөлтийн зорилгыг дагаж мөрдөх, орон зайн төлөвлөлтийн зарчим болон бусад шаардлагыг харгалзан үзнэ. Зөвхөн эрх бүхий байгууллага оршуулгын газар байгуулах, оршуулгын газрыг өөрчлөх зөвшөөрөл олгоно. Муж, хотын хөгжлийн төлөвлөгөөнд оршуулгын газар барих, байгуулах, өөрчлөх тухай ажил багтсан тохиолдолд зөвшөөрөл авахгүй.

Оршуулгын чулуу олборлоход хүүхэд ажиллуулахыг хориглох- Олон улсын хөдөлмөрийн тухай 182 дугаар конвенцын 3 дугаар зүйлд заасны дагуу байгалийн чулуугаар хийсэн булшны чулууг үйлдвэрлэхдээ хүүхдийн тэвчишгүй хөдөлмөрийг ашиглаагүйг нотлох бичигтэй байна. Булшны чулууг олборлохоос эхлээд үйлдвэрлэлийн эцсийн шат хүртэл бүх шатанд хүүхэд хөдөлмөр эрхлээгүй байхыг хэлнэ.

Булш хаах- Оршуулгын газрын удирдлага, Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн газар шарил, чандарын задрах хугацааг тогтоосны дараа, тухайн шарилыг хэдэн жил хадгалахыг тодорхойлж булш хаах ажлыг эхлүүлнэ.

Оршуулгын газрын үйл ажиллагааг зогсоох болон шинэ оршуулгын газар байгуулах- Оршуулгын газрыг хааж, тодорхой хугацаанд байсан шарил, чандарыг зохих ёсны дагуу шилжүүлснээр тухайн газарт дахин оршуулгын газар байгуулж болно. Олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдалд халдаж болзошгүй нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд тухайн оршуулгын газрын удирдлагын саналыг сонссоны дараа булш хаах хугацааг үл харгалзан оршуулгын газрын үйл ажиллагааг зогсоож болно. Оршуулгын газрыг хууль тогтоомжид заасны дагуу нийтийн хэрэгцээнд ашиглаж байгаа тохиолдолд булш хаах хугацаа нь болоогүй байгаа шарил, чандарыг дахин оршуулах ёстой.

Оршуулгын газраас өөр газарт шарилыг оршуулах- Шарилыг оршуулгын газраас өөр газарт оршуулах зайлшгүй шаардлага үүссэн тохиолдолд эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрөл авна. Талийгаачийн итгэл үнэмшил, хүсэл зориг, шашны зан үйл, зайлшгүй нөхцөл байдал үүсэн тохиолдолд шарилыг оршуулгын газраас өөр газарт оршуулах эрхийг өгнө. Шарилыг өөр газарт оршуулахдаа шарил оршуулсан ойр орчмын газартаа, хүн амын эрүүл мэнд, аюулгүй байдалд сөргөөр нөлөөлөхгүй байх, булш хаах хугацааны дагуу заасан хугацаанд нь шарилыг чандарлах, чандарыг цацах, бунханд хадгалах гэх мэт арга хэмжээг авна.

Чандарлах газар- Чандарлах газар нь уг хуулийн 5 дугаар зүйлд заасны дагуу оршуулгын газарт тавигдах шаардлагыг хангахуйц байх ёстой. Чандарлах газрыг эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрлөөр ажиллуулах, эсхүл өөрчлөх боломжтой. Хэрвээ оршуулгын газрыг барих, ажиллуулах, эсхүл өөрчлөх шаардлагатай тохиолдолд Баварын Барилгын тухай хуулийн дагуу зөвшөөрөл авах ёстой. Чандарлах газар олон нийтийн эрх ашгийг зөрчсөн тохиолдолд чандарлах газрын үйл ажиллагааг хориглож болно.

Нөхөн олговор олгох-Баварын өмчлөх эрхийн тухай хуулийн 2141-1-И хэсэгт заасны дагуу тухайн оршуулгын газрыг өөрчлөх, оршуулгын газар байгуулах зорилгоор хураан авч, нөхөн олговор олгоно.

Хяналт тавих- Хот, дүүргийн засаг захиргаа нь төрийн захиргааны байгууллагын хувьд энэ хуулийн заалт, түүний үндсэн дээр гаргасан хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах ёстой. Дээр дурсдсан эрх бүхий байгууллагын гаргасан журам, шийдвэр нь эрх зүйн чадамжгүй, хэрэгжүүлэх боломжгүй гэж үзсэн тохиолдолд оршуулгатай холбоотой бүх асуудлыг цагдаагийн байгууллага хариуцан ажиллах бөгөөд энэ хугацаанд гаргасан зардлыг нөхөн төлүүлэх боломжтой.

Хууль зөрчсөн үйлдэл- Улсын прокурорын газар, дүүргийн шүүгч зөвшөөрөхөөс өмнө эсхүл нас барсныг бичгээр батлаагүй байхад хэн болох нь тодорхойгүй цогцосыг эсхүл гадны нөлөөтэй нас барсан байх магадлалтай цогцосд задлан шинжилгээ хийх, эмнэлгийн болон шинжлэх ухааны зорилгоор ашигласан тохиолдолд мөнгөн торгууль олгоно.

Бусад зүйл заалт- Засгийн газар хоорондын хэлэлцээр, тухайлбал, цогцос тээвэрлэх тухай, цагдаагийн хуулийн заалт, хотын хуулийн 24 дүгээр зүйл, дүүргийн хуулийн 18 дугаар зүйл, дүүргийн хуулийн 18 дугаар зүйл, түүнд үндэслэсэн дүрмүүд нь хамаарах хэмжээгээрээ өөрчлөгдөөгүй хэвээр байна. энэ хууль болон 16 дугаар зүйлийн заалт нь одоо мөрдөж буй хууль тогтоомжид харшлахгүй. Оршуулгын газар нь Хотын захиргааны хуулийн 24-р зүйлийн 3-т заасан байгууллагууд юм.

Хүлээлгэх үүрэг хариуцлага- Эрүүл мэнд, халамжийн газар нь шарилд үзлэг хийх, булш хаах, оршуулгын ажил зохион байгуулах, шаардлагатай арга хэмжээ авах, тухайн хариуцсан болон төлөвлөсөн ажлыг хэдий хугацаанд хэн, хэрхэн зохион байгуулахыг тодорхойлно.

Орон нутгийн дүрэм, журам- Нийтийн эрүүл мэндийг хамгаалах болон оршуулгын газрын үйл ажиллагааг зохицуулах өөр хууль, эрх зүйн зохицуулалт байхгүй тул хотын захиргаа оршуулгын ажлыг зохион байгуулах, шарил хамгаалах үйлчилгээ, шарил хадгалах авс, шарилыг оршуулахад өмсгөх хувцас зэргийг тодорхой зааж өгсөн байна. Хотын захиргаа оршуулгын газар, чандарлах газар, шарил хадгалах газар болон түүнтэй адилтгах байгууламжид олон нийтийн аюулгүй байдал, хэв журмыг сахиулах, ялангуяа хууль тогтоомжид өөрөөр заагаагүй бол дэг журам, нэр төрийг зөрчсөн үйлдлийг хориглох шаардлагатай захирамж гаргаж болно. Хотын захиргааны гаргасан захирамжийг дагаж мөрдөнө.

ЯПОН УЛС

Япон Улсын оршуулгын ёслолын 99.9 хувь нь буддын шашны зан үйлээр чандарлагддаг байна. Буддын шашин нь олон урсгалтай, урсгал тус бүр өөр өөрийн онцлог шинж чанартай бөгөөд оршуулгын нарийн арга барилтай "сэрэх - оршуулах ёслол - чандарлах" гэсэн дарааллаар ёслол үйлдэх нь түгээмэл байдаг. Оршуулгын ёслол нь нас барагсдын гэр бүл, төрөл төрөгсөд болон эргэн тойрных нь хүмүүст чухал үйл ажиллагаа юм. Тиймээс талийгаачийн араас үйлдэх гашуу тайлах үйл болгон өөрийн утга учир зан үйл, дэг жаягтай байна.

1. Эрх зүйн зохицуулалт

Оршуулгын ёслол нь оршуулгын дэг жаяг, уламжлалаас хамаарч олон төрлийн хуулиар зохицуулагдах шаардлагатай болдог. Тухайлбал, Байгаль орчны тухай хуулийн дагуу оршуулах газрыг, Гэр бүлийн бүртгэлийн тухай хуулиар нас барсны бүртгэл, Иргэний хуулийн өв залгамжлал, гэрээслэлтэй холбоотой заалт болон булш, буддын тахилын ширээ

зэрэг өвөг дээдсийнхээ зан үйлийг удирдах ёстой хүнийг залгамжлах тухай тусгаж өгсөн байдаг. Мөн Япон Улсад Оршуулгын газар, оршуулга гэсэн тусдаа бие даасан хууль байдаг.

Оршуулгын газар, оршуулгын тухай хууль²⁶ нь 1948 онд батлагдсан. 4 бүлэг 22 зүйлтэй.

Хуульд оршуулгын газар, шарил, чандарлах газрын менежмент, оршуулах аргачлал, чандарлах, дахин оршуулах, хиргисүүр, булш, оршуулгын газар, ясны оршуулгын газар, чандарлах гэсэн ойлголтын тодорхойлолт болон аргыг тусгасан.

Оршуулах, чандарлах, дахин оршуулах талаар:

- Оршуулгын газар, сүм хийд, чандарлах газар байгуулахын тулд мужийн захирагчаас зөвшөөрөл авах;
- Оршуулгын газрын гадна оршуулах, чандарлах газраас гадуур чандарлахыг хориглох;
- Чандарлах, оршуулах үйл ажиллагаа явуулж байгаа хүмүүс Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын яамны захирамжийн дагуу тосгон, тойргийн захирагчаас зөвшөөрөл авах;
- Оршуулах, чандарлах үйл ажиллагааг нас барснаас хойш болон амьгүй төрснөөс хойш 24 цагийн дотор хийж болохгүй. Гэхдээ энэ нь жирэмсний долоон сараас бага хугацаанд амьгүй хүүхэд төрүүлсэн тохиолдолд хамаарахгүй;
- Шатаасан ясыг оршуулах, булшлахыг оршуулгын газраас бусад газарт хийж болохгүй бөгөөд чандарлах газраас бусад байгууламжид чандарлахыг хориглоно;
- Оршуулах, чандарлах, дахин оршуулахад Эрүүл мэндийн яамны сайдын тушаалын заалтын дагуу хотын захирагчаас зөвшөөрөл авах ёстой;
- Хотын захирагч оршуулах, дахин оршуулах, чандарлах зөвшөөрөл олгохдоо оршуулах зөвшөөрөл, дахин оршуулах, чандарлах зөвшөөрөл гэсэн тус тусад нь зөвшөөрөл олгоно;
- Цогцсыг оршуулах, чандарлах хүн байхгүй, эсхүл хэн болох нь тогтоогдоогүй шарилыг оршуулах үйл ажиллагааг хотын захирагчийн албанаас гүйцэтгэнэ.

Оршуулах болон чандарлах газар:

- Оршуулгын газар, ясны оршуулгын газар, чандарлах газар ажиллуулахад мужийн захирагчаас зөвшөөрөл авна;
- Оршуулах зөвшөөрөл, дахин оршуулах, чандарлах зөвшөөрөл аваагүй тохиолдолд оршуулгын газрын дарга чандарласан ясыг булшлах, оршуулахыг зөвшөөрөхгүй;
- Чандарлах газрын дарга оршуулах зөвшөөрөл, чандарлах, дахин оршуулах зөвшөөрлийг хүлээн авсан өдрөөс хойш таван жилийн хугацаанд хадгална.

Хуулийн дагуу эрх зүйн бусад актуудаар оршуулгын зан заншлын хэм хэмжээ мөн зохицуулагддаг.

Оршуулах, чандарлах талаарх хотын захирагчийн журмын ерөнхий үйл ажиллагааны чиглэл нь:

- Оршуулах, чандарлах, дахин оршуулах хүсэлтэй хүмүүс хотын захирагчаас зөвшөөрөл авах;
- Зөвшөөрөлгүйгээр оршуулах, чандарлах зэргийг хориглох;

Оршуулгын газрын удирдлагуудын үүрэг хариуцлага:

²⁶ Оршуулгын газар, оршуулгын тухай хууль <https://elaws.gov.go.jp/document?lawid>

- Оршуулгын газар, чандарлах газрын дарга нь өмнөх сарын оршуулгын болон чандарласан байдлын талаарх мэдээллийг тухайн орон нутгийн засаг захиргааны даргад сар бүрийн 05-ны өдрийн дотор мэдээлэх;

Хотын дарга нарын үүрэг:

- Мужийн захирагчид (хотын дарга, эсвэл тойргийн дарга нар) оршуулгын газрын удирдлагуудаас тайлан цуглуулах;
- Нийгмийн эрүүл мэнд, нийгмийн сайн сайхны үүднээс оршуулгын газрыг тохижуулах, ашиглах талаар бүхэлд нь буюу хэсэгчлэн хязгаарлах, хориглох тушаал гаргах;
- Хүн амын эрүүл мэнд, нийгмийн халамжийн үүднээс шаардлагатай гэж үзвэл мужийн захирагч (хотын болон тусгай тойргийн хувьд хотын дарга, дүүргийн захирагч) оршуулгын газар, сүм хийд, чандарлах газрын зөвшөөрлийг цуцлах.

Оршуулгын газар, оршуулга гэх мэт хууль сахиулах байгууллагын захирамж²⁷ нь 2003 оны 03 дугаар сарын 17-ны өдөр батлагдсан. Үүнд:

- Оршуулгын газар, усан сан, чандарлах газрыг удирдах удирдлагын шалгуур нь хотын иргэдийн шашин шүтлэгтэй нийцэж байгаа эсэхэд анхаарч, нийгмийн эрүүл мэнд болон бусад нийгмийн сайн сайхан байдалд сөрөг нөлөөгүй байх ёстой.
- Оршуулгын газрын байршил нь дараах стандартад нийцсэн байх:
  - Оршуулгын газар ажиллуулах газар нь өмчлөх эрхтэй байх;
  - Гол мөрөн, нуураас 20 метр ба түүнээс хол зайд байх;
  - Цэцэрлэгт хүрээлэн, сургууль, цэцэрлэг, эмнэлэг болон бусад нийтийн байгууламж, оршин суух газраас 100 метрээс хол зайд байх;
  - Ундны усыг бохирдуулах эрсдэлгүй газар байх;
  - Оршуулгын газрын талбайн ногоон байгууламжид нөлөөлөх талбайн харьцаа 20%-аас илүүгүй байх;
  - Хиргисүүрийн 5 ба түүнээс дээш хувьтай тэнцэх хэмжээний автомашины зогсоолтой байх;
  - Булш тус бүртэй холбосон бетон, чулуу зэрэг хучилттай үндсэн булшны өргөн нь 1.5 метр ба түүнээс дээш, бусад булш нь 1.2 метр ба түүнээс дээш өргөнтэй гарцтай байх;
  - Борооны ус зэрэг ус зайлуулах байгууламжийг суурилуулах;
  - Удирдлагын байр, бие засах газар, ус хангамжийн тоног төхөөрөмж, хог хаягдлыг зайлуулах байгууламжтай байх;
  - Чандарлах зуух нь тоос нэвтэрдэггүй, үнэр дарагч гэх мэт төхөөрөмжөөр тоноглогдсон байх;
  - Үнсний агуулахтай байх;
  - Машины зогсоол, бие засах газар, хүлээлгийн өрөө, захиргааны байраар хангасан байна гэж журамласан байна.

Үндсэн хуулийн²⁸ 25 дугаар зүйлд заасан “Хүн амьд явах эрх”-д үндэслэн **Төрийн тусламжийн тухай хууль**²⁹-ийн зорилтын дагуу оршуулгын ажлыг саадгүй хэрэгжүүлэх механизмыг бүрдүүлж өгсөн. Талийгаачийн цогцсыг задлан шинжилгээ хийх, тээвэрлэх, чандарлах, оршуулах зэрэг оршуулгын үйлчилгээнд хамрагдах зардалгүй тохиолдолд тодорхой тусламж олгохоор тухайн хуульд заасан.

²⁷ Оршуулгын газар, оршуулга гэх мэт хууль сахиулах байгууллагын захирамж https://www1.g-reiki.net/matsubushi/reiki_honbun/e392RG00000560.html

²⁸ Үндсэн Хууль <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=321CONSTITUTION>

²⁹ Төрийн тусламжийн тухай хууль <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=325AC0000000144>

Эрүүгийн хуулийн³⁰ 24 дүгээр бүлэгт "Булшны газар, бунхантай холбоотой гэмт хэрэг" гэсэн тусгай бүлэгт үүрэг хариуцлагыг заасан байдаг. Мөргөл болон мөргөлийн газрыг үл хүндэтгэх, номлолд саад учруулах зүйл анги нь оршуулгын газар болон бусад мөргөлийн газрыг олны өмнө үл хүндэтгэсэн этгээдийг зургаан сараас илүүгүй хугацаагаар баривчлах, эсхүл 100,000-аас илүүгүй иенээр торгох шийтгэл ногдуулна. Номлол, мөргөл, оршуулгын ажилд хөндлөнгөөс саад хийсэн хүнийг нэг жилээс илүүгүй хугацаагаар хорих, эсхүл 100,000 иенээс илүүгүй торгууль ногдуулна (оршуулгын малталт). Булш ухсан хүнийг хоёр жилээс илүүгүй хугацаагаар хорих ялаар шийтгэнэ. Авсанд хийсэн цогцос, үлдэгдэл, үс, эд зүйлийг устгасан, хаясан, олж авсан хүнийг гурваас дээш жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ (нас барсан хүмүүсийг нууцаар оршуулах). Задлан шинжилгээ хийлгэхгүйгээр, мөн зүй бусаар талийгаачийг оршуулсан хүнийг 100,000-аас илүүгүй иенээр торгох заалтууд байна. Үхлийн шалтгааныг тогтоохтой холбогдуулан Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд булш ухах, цогцос задлахыг зөвшөөрдөг. Задлан хийсний дараа эвэрлэг бүрхэвч болон зарим эрхтнүүдийг шилжүүлэн суулгахыг зөвшөөрөх тухай заасан байна.

Зөрчлийн тухай хуулийн дагуу мөргөл үйлдэх газар, бунхантай холбоотой гэмт хэрэг, аж ахуйн үйл ажиллагаанд саад учруулсан гэмт хэрэг, залилан мэхлэх замаар бизнест саад учруулах гэмт хэрэгт эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх тохиолдол байдаг.

Тэнгисийн цэргийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлд тодорхой нөхцөлд далайд талийгаачийн үнсийг оршуулахыг мөн зөвшөөрдөг байна. Энэ нь онцгой тохиолдол боловч захиргааны хуулийн ангилалд багтдаг. Чандарласан үнс цацах явдал сүүлийн үед олны анхаарлыг татаж байгаа ч өнгөрсөн хугацаанд Эрүүгийн хуулийн 4 дүгээр зүйл, 190 дүгээр зүйлд тус тус зааснаар үнс нурам хаях зэргийг хориглож байсан юм.

Иргэний хууль³¹-ийн 309 дүгээр зүйл нь оршуулгын зардлыг зээлэх эрхийн тухай зохицуулсан бөгөөд оршуулгын зээлдүүлэгчид бусад зээлдүүлэгчдээс төлбөр авах боломжийг олгодог тусгай заалт юм. Өөрөөр хэлбэл, сүм, дуган, оршуулгын газрууд оршуулгын зардлыг цуглуулах, санхүүгийн эрсдэлд орохоос урьдчилан сэргийлэх зорилготой юм. Мөн Иргэний хуулийн 896, 897 дугаар зүйлд "Өвөг дээдсийн зан үйлийг удирдах ёстой хүнийг залгамжлах" тухай заасан. Ёслолын залгамжлагч заавал өв залгамжлагч байх албагүй. Ёслолын өмч нь өв залгамжлах өмч биш тул өв залгамжлах эрхгүй эхнэр, нөхөр ч зан үйлийн өв залгамжлагч болж чадна. Мөн уг зан үйлийн залгамжлагчийг нас барсан хүний аман гэрээслэлээр тодорхойлж болно.

Гэр бүлийн бүртгэлийн тухай хууль³²-ийн 86,87 дугаар зүйлд нас барсан бүртгэлийн тухай нарийвчлан тусгасан байдаг. Гэр бүлийн гишүүд, хамаатан садан, хамтран амьдрагч, түрээслэгч, түрээслүүлэгч (байшингийн) менежер, газрын менежер, асран хамгаалагч, туслах, сайн дурын асран хамгаалагч нар нас барсан өдрөөс хойш 7 хоногийн дотор (гадаадад нас барсан тохиолдолд 3 сарын дотор) нас барсныг мэдэгдэх, бүртгэл хийлгэх маягтыг бүрдүүлж, нас барсны гэрчилгээтэй хамт нас барсан газар, оршин суугаа хаяг, эсхүл мэдэгдэл гаргаж буй хүний байршлын дагуу, хотын алба, тойргийн алба, хот, тосгоны албанд илгээнэ.

Нас барсны гэрчилгээ гэдэг нь хүн нас барахад гэр бүлийн гишүүд болон бусад хүмүүс нас барсан тухай төрийн байгууллагад мэдэгддэг баримт бичиг юм. Энэхүү мэдэгдлээр нас барсныг овгийн бүртгэл, оршин суугчийн бүртгэлд тусгана. Уг мэдэгдлийг өгөх үед цогцсыг чандарлах зөвшөөрөл авах шаардлагатай тул оршуулгын компаниар дамжуулан мэдэгдэж

³⁰ Эрүүгийн хууль <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=140AC0000000045>

³¹ Иргэний хууль <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=129AC0000000089>

³² Гэр бүлийн бүртгэлийн тухай хуулийн заалт <https://www.moj.go.jp/ONLINE/FAMILYREGISTER/5-4.html>

болдог байна. Тэтгэврийн насны хүн нас барсан тухай мэдэгдлийг тусад нь тэтгэврийн байгууллагад мэдэгдэх шаардлагатай.

Оршуулгын ёслолын төрлүүд

Оршуулгын газрын төрлөөс хамаарч оршуулах ёслолын газар, хэмжээ болон дэг жаяг нь хэд хэдэн төрөл байна.³³

Байгалийн оршуулга: Тусгай оршуулгын газарт оршуулахгүй, байгаль эхдээ буцах гэсэн утгаар шарилыг үнс нурам болгон байгальд цацах.

Модны оршуулга: Энэ оршуулга нь үнсийг модны ёроолд булах, эсхүл бэлгэдлийн мод тарьж үнсийг нь модны сууринд цацдаг.

Далайн оршуулга: Үнс нурмыг тусгай завиар тээвэрлэн далайд цацдаг.

Агаарт оршуулах: Агаарт оршуулахдаа үнсийг бөмбөлөгт хийж, газраас 30 орчим км-ийн өндөрт хөөргөж, агаар мандалд хүрэхэд бөмбөлөг хагарч үнс нь агаарт цацагддаг.

2. Бүх Японы оршуулгын газрын холбоо³⁴ (All Japan Cemetery Association)

Японы оршуулгын газрын нийгэмлэг нь оршуулгын газрын талаарх мэдлэгийг түгээн дэлгэрүүлэх, оршуулгын газрын менежментийг зөв боловсронгуй хөгжүүлэх, улмаар иргэдийн эрүүл мэнд, нийгмийн сайн сайхныг хангах зорилгоор оршуулгын газруудыг судалгаа, мэдээллээр хангах зэрэг үйл ажиллагаа явуулдаг бөгөөд 2010 оны 10 дугаар сараас олон нийтийн ашиг сонирхлын корпорацын шинэ тогтолцоог хэрэгжүүлснээр “Бүх Японы оршуулгын газрын холбоо” болсон. Тус холбоо нь дараах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулна. Үүнд:

- Оршуулгын газрын төлөвлөлт, менежментийн судалгаа;
- Оршуулгын газрын төлөвлөлт, менежмент, ашиглалтын талаар зөвлөгөө, заавар;
- Оршуулгын газрын менежерийн мэргэшлийг баталгаажуулах семинар, харилцааны сургалт;
- Судалгаа, судалгааны тайлан, сэтгүүл болон бусад хэвлэмэл материалыг хэвлэн нийтэлж түгээх;
- Гадаадын оршуулгын газартай холбоотой байгууллагуудтай санал солилцох;
- Энэ корпорацын үйл ажиллагааны хүрээнд шаардлагатай бусад үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх үүрэгтэй.

3. Оршуулгын зан үйлийн сурталчилгааны сан³⁵ (SOUMU General Incorporation Foundation)

Япон Улсад нийгэм өөрчлөгдөхийн хэрээр 1948 онд батлагдсан Оршуулгын газар, оршуулгын тухай хуулиар шийдвэрлэх боломжгүй асуудлууд гарч ирсэн. Оршуулгын зан заншилд нийгмийн эрүүл мэндийг чухалчлан үздэг байсан бол чандарлах явдал ихэссэнтэй холбоотойгоор оршуулгын газрын менежментийн байнгын ажиллагаа, хүрээлэн буй орчинтойгоо зохицохыг чухалчилж, оршуулгын газрын ирээдүйн бодлогод оршуулгын байгууламжийн хангамж, менежментийн арга зүй гэх мэт үүргийг зохих ёсоор хуваарилах шаардлагатай болсон. Оршуулгын байгууламжууд нь төрөл бүрийн хэрэгцээг хангах шаардлагатай байдаг ч ариун дагшин газар байснаа цэцэрлэгт хүрээлэн болон хувирч, нийтийн эзэмшлийн талбай болгон орон нутагтай зэрэгцэн орших санаачилгууд гарч байна. Нийгэмд үүсч буй эдгээр асуудлуудыг таниулах үүднээс Сурталчилгааны

³³ Оршуулах ёслолын төрлүүд <https://www.yoriso.com/sogi/article/sogi-shurui/>

³⁴ Бүх Японы оршуулгын газрын холбоо <http://www.zenbokyo.or.jp/indexpdf.html>

³⁵ Оршуулгын сурталчилгааны нийгэмлэг <https://www.somu.or.jp/about.html>

судлаачид үүсгэн байгуулж, 2013 оны 04-р сараас эхлэн нэгдсэн сан болон ажиллаж байна.

Сурталчилгааны сан нь судалгааны ажлаар зогсохгүй орон нутаг, хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжүүдэд оршуулгын газрын бизнесийн зөв менежментийн талаарх мэдлэгийг нь дээшлүүлэхэд дэмжлэг үзүүлж ажилладаг байна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

МОНГОЛ УЛС

- Монголчуудын хойлгын зан үйл III боть
- Улаанбаатар хотын Захирагчийн Ажлын албаны мэдээлэл 2022 он (Монголчуудын оршуулгын зан үйл: уламжлал, орчин үе, чиг хандлага ЭШХ III)
- International Cemetry, Cremation and Funeral Association <https://iccfa.com/>
- Australian Cemeteries and Crematoria Association <https://accaweb.com.au/>
- National Funeral Directors Association <https://nfda.org/>
- United States of America - Number of deaths <https://knoema.com/atlas/United-States-of-America/topics/Demographics/Mortality/Number-of-deaths>
- Health and Safety Code
<https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codesTOCSelected.xhtml?tocCode=HSC&tocTitle=+Health+and+Safety+Code+-+HS>
- Duty of Registering Death
https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displaySection.xhtml?lawCode=HSC&sectionNum=102795.

СОЛОНГОС УЛС

- Embalming and Transportation
https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displayText.xhtml?lawCode=HSC&division=7.&title=&part=1.&chapter=5.&article=2.
- Local Regulation of Cemeteries
https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displaySection.xhtml?sectionNum=8115.&lawCode=HSC
- БНСУ-ын Үндэсний статистикийн хорооны судалгааны тайлан мэдээ
<https://blog.daum.net/schwein-s/800>
- 장사 등에 관한 법률-Оршуулгын тухай хууль
<https://www.law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EC%9E%A5%EC%82%AC%EB%93%B1%EC%97%90%EA%B4%80%ED%95%9C%EB%B2%95%EB%A5%A0>
- 장사 등에 관한 법률시행령-Оршуулгын тухай хуулийн хэрэгжилтийн тухай заавар
<https://www.law.go.kr/LSW/lumLsLinkPop.do?lspttnnfSeq=118494&chrClsCd=010202>
- 건전가정의례준칙-Гэр бүлийн эрүүл зан үйлийн журам
<https://www.law.go.kr/LSW/LsiJoLinkP.do?lsNm=%EA%B1%B4%EC%A0%84%EA%B0%80%EC%A0%95%EC%9D%98%EB%A1%80%EC%A4%80%EC%B9%99&paras=1&docType=JO&languageType=KO&joNo=001700000#>
- 가족관계의 등록 등에 관한 법률 Гэр бүлийн харилцааны бүртгэлийн тухай хууль
<https://www.law.go.kr/LSW/LsiJoLinkP.do?lsNm=%EA%B1%B4%EC%A0%84%EA%B0%80%EC%A0%95%EC%9D%98%EB%A1%80%EC%A4%80%EC%B9%99&paras=1&docType=JO&languageType=KO&joNo=001700000#>

КАЗАКСТАН УЛС

- Типовые правила погребения и организации дела по уходу за могилами
<https://tengrinews.kz/zakon/pravitelstvo-respubliki-kazakhstan-premer-ministr-rk/konstitutsionnyiy-stroy-i-osnovyi-gosudarstvennogo-upravleniya/id-V1900018771/>
- О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан
https://kodeksy-kz.com/ka/o_mestnom_upravlenii_i_samoupravlenii.htm

ГЕРМАН УЛС

- Feuerstattung <https://sozialbestattung.de/feuerbestattung/>
- Sterbefälle in Deutschland
<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/156902/umfrage/sterbefaelle-in-deutschland/#professional>
- Bayerische Bestattungsgesetz <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayBestG>
- Seebestattung <https://sozialbestattung.de/seebestattung/>

ЯПОН УЛС

- Оршуулах ёслолын төрлүүд <https://www.yoriso.com/sogi/article/sogi-shurui/>
- Үндсэн Хууль <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=321CONSTITUTION>
- Төрийн тусламжийн тухай хууль <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=325AC0000000144>
- Иргэний хууль <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=129AC0000000089>
- Иргэний хууль <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=129AC0000000089>
- Гэр бүлийн бүртгэлийн тухай хуулийн заалт
<https://www.moj.go.jp/ONLINE/FAMILYREGISTER/5-4.html>
- Оршуулгын газар, оршуулгын тухай хууль
https://elaws.gov.go.jp/document?lawid=323AC0000000048_20150801_00000000000000
- Оршуулгын газар, оршуулга гэх мэт хууль сахиулах байгууллагын захирамж
https://www1.g-reiki.net/matsubushi/reiki_honbun/e392RG00000560.html
- Бүх Японы оршуулгын газрын холбоо <http://www.zenbokyo.or.jp/indexpdf.html>
- Оршуулгын сурталчилгааны нийгэмлэг <https://www.somu.or.jp/about.html>